

SUÇLA MÜCADELEDE DNA PROFİLLEMESİ VE KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI HAKKI*

İrem Alpözen **

GİRİŞ

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmelere paralel olarak dünyada insanlığın faydasına olabilecek yeni buluşlar ortaya çıkmıştır. DNA teknolojisi de adaletin yerine getirilmesi de içinde olmak üzere pek çok açıdan bu buluşlar arasında yerini almıştır¹. DNA profillemesi yöntemi özellikle suçluların kimliğinin tespitinde büyük bir rol oynamaktadır. Bunun sebebi ise her insanın DNA örneklerinin birbirinden farklı olmasıdır. DNA, bir kişi hakkında hayat boyu değişmeyecek ve yalnızca o kişiye özgü olan bilgiler içerir. DNA örneklerinin bu eşsiz yapısı, kimlik tespitinde büyük öneme sahiptir. Nitekim tek yumurta ikizleri dışında her kişinin DNA örneği birbirinden farklıdır². Bu durum suçluların kimliğinin tespitinde hata payı neredeyse sıfır olan bir yöntem sunmaktadır.

Diğer suçlu profillemeye yöntemlerinden farklı olarak, DNA'da saklı olan bilgilerle, DNA örneği alınan kişilere, ailelerine ve hatta aynı soydan geldikleri kişilere dair³ etnik köken, fiziksel yapı, yatkın oldukları hastalıklar gibi pek çok hassas bilgiye ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla, insanların genetik bilgilerinin suçla mücadelede ve adaletin tesis edilmesinde kullanılması beraberinde ciddi tartışmaları getirmiştir. Bu tartışmaların başında, suçlunun kimliğini tespit etmek için olay yerinden DNA örneklerinin alınması ve bu örneklerin DNA veri tabanına aktarılması durumunda, suçla ilişkisi olmayan çok sayıda kişinin DNA

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir.

** Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı.

¹ Khaleida Parven, **Forensic Use of DNA Information: Human Rights, Privacy and Other Challenges**, Doktora Tezi, New South Wales, Avustralya: Wollongong Üniversitesi, 2012, s. 85.

² İmdat Elmas, "Üstün Kamu Yararı ve Kişilik Hakları Perspektifinde Genetik Kimliklendirme ve DNA Veri Bankası", **Adli Genetik ve Hukuki Boyutu Sempozyumu**, İstanbul, 2016, s.5.

³ Fulya İlçin Gönenç ve Kemale Aslanova, "Biyobankalar ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı", **İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 4, S. 2018/2, s. 15.

bilgilerinin veri tabanında depolanması gelmektedir⁴. DNA örneklerinin veri tabanlarında toplanmasıyla, özel nitelikli kişisel veri olan genetik bilgilerin suçla mücadele amacının dışında (örneğin, bilimsel araştırmalar gibi) kullanılması da söz konusu olabilmektedir. Bunun yanında, veri tabanlarına yetkisiz erişim gibi durumlarda veri güvenliğinin sağlanamaması ve kişiler hakkında son derece hassas bilgilerin kötüye kullanılması durumu ortaya çıkabilmektedir. Bu durum kişisel verilerin korunması hakkının ihlali sonucunu doğurmaktadır⁵.

Bu çerçevede bu makalede DNA profillemesi yöntemi ve kişisel verilerin korunması hakkı kapsamında yol açtığı hak ihlalleri incelenmeye çalışılmıştır. Makale iki kısımdan oluşmuştur. Birinci kısımda DNA profillemesi ile dünya çapında DNA profillemesi ve DNA veri tabanı uygulamaları Interpol ve Genewatch UK raporları kapsamında incelenmiş; ikinci kısımda ise DNA profillemesi yöntemi, kişisel verilerin korunması hakkı bağlamında değerlendirilmiş, Türk hukukunda ve uluslararası hukukta DNA profillemesi yöntemi ele alınmış ve bu yöntem ile kişisel verilerin korunması hakkı arasındaki dengenin nasıl sağlanabileceği yönünde bir inceleme ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

I. DNA PROFİLLEMESİ

Profilleme, bir kişinin karakteristik özellikleri, davranışları, ırkı veya genetik bilgilerinden yola çıkarak kişi hakkında bir sınıflandırma yapılmasıdır. Bir diğer tanımıyla profilleme, profil olarak adlandırılan bir dizi bilginin veri toplama yöntemiyle elde edilmesi ve bu verilerin birey veya grupları sınıflandırmada kullanılmasıdır. Profillemenin, grup profillemesinden birey profillemesine, doğrudan profillemeden dolayı profillemeye, otonom profillemeden otonom olmayan profillemeye ve tüketici profillemesinden irksal profillemeye olmak üzere pek çok çeşidi bulunmaktadır⁶. Hepsinin ortak noktasında ise veri toplama ve bu veriler doğrultusunda bir sınıflandırma yapılması bulunmaktadır⁷.

Son yıllarda bilim ve teknolojiye paralel olarak profilleme çeşitlerinden suçlu profilleme ve bunun alt dalları olan irksal profilleme ve DNA profillemesi ön plana çıkmıştır⁸.

Genetik bilimi, özellikle insan kimliğinin tespitiyle çözülecek uyuşmazlıklarda kullanılan en güvenilir kaynaklardanır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak her bir kişide eşsiz olan ve kişi açısından olumlu veya olumsuz amaçlar-

⁴ Carsten Momsen, "DNA-Phenotyping und Racial Biases", *Freispruch*, Y.11, 2017, s. 20-21.

⁵ Parven, s.5, s.85; Elmas, s.5.

⁶ Valeria Ferraris, Francesca Bosco, G. Cafiero, Elena D'Angelo ve Y. Suloyeva, "Defining Profiling", *SSRN Scholarly Paper ID 2366564*, 2013, s.2; В.О Карпов, "Криминалогический Анализ Современного Профилирования И Его Направлений", *Казанского юридического института МВД России*, Y.27, S.2017/1, s. 94.

⁷ Ferraris, Bosco, Cafiero, D'Angelo ve Suloyeva, s.7.

⁸ Карпов, s. 95-97.

la kullanılabilme potansiyeli taşıyan son derece hassas bilgileri içeren DNA'nın genetik diziliminin, vericiyi tanımlamada kullanılabilmesi mümkün olmuştur⁹. İnsanı kendisi yapan birçok önemli bilgiyi içeren genetik bilgilerin saklı olduğu veriler DNA verileri¹⁰ olarak adlandırılmaktadır. Kan, saç, deri, tükürük veya kişinin tırnağı gibi biyolojik materyallerden elde edilebilen¹¹ DNA verileri ağırlıklı olarak tıbbi tanı ve tedaviye yönelik çalışmalarda, bilimsel ve ticari araştırmalarda, kapalı toplulukların genetik yapısını belirlemeye yönelik çalışmalarda ve suçlu kimliğinin tespitinde kullanılmaktadır¹².

Şifrelenmiş DNA verileri esas alınarak kimlik tespiti yapılabilmesine imkân tanıyan yöntem ise "DNA Profillemesi" olarak adlandırılmaktadır. 1985 senesinden adli tıp biliminde uygulanan DNA profillemesi yöntemi, dünyadaki gelişimler doğrultusunda suçla mücadelede uygulanan bir tekniğe evrilmiştir¹³. Kişilerden elde edilen DNA profillerinin diğer DNA profilleri ile karşılaştırılması ve eşleşme olup olmadığının tespiti bu yöntemin özünü oluşturmaktadır¹⁴.

DNA örneklerinde bulunan genetik şifre, insanların ırkı, fiziksel özellikleri, yatkın olduğu hastalıkları, zihinsel yetenekleri gibi son derece hassas bilgileri içerisinde bulundurmaktadır¹⁵. DNA moleküllerinde saklı olan genetik bilgi çok nadir olarak rastlanan mutasyon olayları dışında değişmemektedir. Bu durum bir kişinin genetik şifresinin hayat boyu değişmeyecek bilgileri içerdiğinin göstergesidir¹⁶.

DNA profili ile kişileri birbirinden ayıran özellikler tespit edilerek kimlik tespiti yapılabilmektedir. Tek yumurta ikizleri dışında her insanda farklı olan DNA örneklerinin bireyler arasındaki benzerlik oranının "beş milyarda bir ihtimal olduğu" ortaya koyulmuştur¹⁷.

⁹ Murat Emir, **Hukuki ve Etik Yönleri ile Biyotıp Araştırmalarında Biyobankalar**, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2013, s.102; Mahsa Shabani ve Pascal Borry, "Rules for Processing Genetic Data for Research Purposes in view of the New EU General Data Protection Regulation", **European Journal of Human Genetics**, Y.26, 2018, s.149.

¹⁰ Ömer Gökçümen ve Timur Gültekin, "Genetik ve Kamusal Alan", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Y.49, S.2009/1, s.19-31.

¹¹ Andra Le Roux- Kemp, "Forensic DNA Databases in Hong Kong and China: A BRICS Comparative Perspective", **Indiana International and Comparative Law Review**, Y. 28, S. 2018/2, s.223.

¹² A. Jeffreys, JF Brookfield, R. Semeonoff, "Positive Identification of an Immigration Test-Case Using Human DNA Fingerprints", **Nature** 317, 1985, s.818-819'dan aktaran Aşım Tuğ, "Adli DNA Bankalarına Toplumun Yaklaşımı", **Adli Tıp Dergisi**, Y. 21, S. 2007/1, s. 1.

¹³ Bkz: Peter Gill, Rebecca Sparkes ve Gillian Tully, "DNA Profiling in Forensic Science", **Encyclopedia of Life Sciences & Nature Publishing Group**, 2001, s.1; Lutz Roewer "DNA Fingerprinting in Forensics: Past, Present, Future". **Investigative Genetics**, 2013, s.1-2; Mark W. Dale, Owen Greenspan ve Donald Orokos, "DNA Forensics: Expanding Uses and Information Sharing", **The National Consortium for Justice Information and Statics**, 2006, s.4.

¹⁴ Le Roux-Kemp, s.225.

¹⁵ Ömer Gökçümen, "Genetics and Identity", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, Y. 22, 2007, s.97.

¹⁶ Gökçümen ve Gültekin, 2009, s.21.

¹⁷ Harun Çolak ve Mustafa Taşkın, **Ceza Muhakemesi Hukuku Şerhi**, Seçkin Yayınları, 2007, s.322'den ak-

Genetik biliminin kapsamında olan DNA profillemesi yönteminin yargılama süreçlerinde kullanılması hukuk ve genetik bilimi arasında iş birliğini beraberinde getirmiştir. Son yıllarda genetik bilimindeki gelişmeler ve DNA profillemesi yönteminin kullanılması adaletin tesis edilmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Adli DNA profillemesi, ceza yargılamalarında suçlunun kimliğini tespit, babalık davaları ve felaket kurbanlarının kimlik tespiti gibi alanlarda ağırlıklı olarak kullanılmaktadır¹⁸. Olay yerinden alınan kan, saç ya da vücut sıvısı örneklerinden elde edilen DNA verilerinin¹⁹ suçluları tespitteki etkisi ve hatalı olarak suç isnat edilen ve aslında suçla ilişkisi bulunmayan kişilerin haklarını korumadaki işlevi DNA teknolojisinin en önemli etkilerindedir.

DNA profillemesi uygulaması 1980lerin ortasında Birleşik Krallık, ABD ve Kanada'daki laboratuvarlar tarafından başlatılmıştır. Profesör Alec Jeffrey tarafından ortaya koyulmuş olan modern adli DNA profillemesi yöntemi ilk defa 1985 yılında Birleşik Krallık'ta Colin Pitchfork davasında kullanılmıştır²⁰. Söz konusu davada, cinsel saldırıya uğrayıp akabinde hayatına son verilen iki genç kadının katil zanlısının kimliğinin tespit edilebilmesi amacıyla, genetik çalışmalarda bulunan Alec Jeffrey'den yardım istenmiş ve genç kadınların vücutlarından alınan sperm örneklerinin DNA profillemesi yapılmıştır. Sonrasında DNA analizi yapılan suçlunun kimlik tespitinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla olay yeri yakınında ikamet eden binlerce erkeğin DNA örnekleri alınmış, bu da suçlu olarak itham edilen kişinin beraat etmesi sonucunu doğurmuştur²¹. Bu dava bir ceza yargılamasında DNA örneklerinin kullanılmış olduğu ilk davadır. Bu durum küçük bir DNA örneğinin geniş bir nüfus içerisinde gerçek suçlunun kimliğinin nasıl saptayabileceği gerçeği açısından oldukça önemli olarak değerlendirilmektedir²².

1980lerin sonuna doğru bu teknoloji ABD'de bazı laboratuvarlar ve FBI tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Colin Pitchwork davası ve DNA teknolojisindeki hızlı gelişmenin sonucunda DNA profillemesi, 20.yüzyılda geliştirilmiş olan en önemli adli soruşturma yöntemi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır²³.

taran: Necat Batur, "Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Y. 126, 2016, s.71.

¹⁸ Ayşim Tuğ, "Forensic DNA Analysis and the Importance of DNA Analysis in the Turkish Legal System", **Ankara Law Review**, S.2, Y.2005/1, s. 53.

¹⁹ Interpol (t.y.). "DNA Can Play a Crucial Role In Convicting- or Clearing- Suspects of a Crime, and Can Also Be Used to Identify Missing Persons". <https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Forensics/DNA> adresinden alınmıştır [12.02.2019].

²⁰ Parven, s.5.

²¹ Ayşim Tuğ, Yeşim Doğan Alkoç ve Cüneyt Elma, "Avukatların Adli Dna Analizleri Konusunda Bilgi Düzeyleri", **TBB Dergisi**, Y.70, 2017, s.4'den aktaran: Batur, s.72.

²² Peter Gill, "DNA as Evidence- The Technology of Identification", **New England Journal of Medicine**, Y. 352, S. 2005/26, s. 2669.

²³ Paul Wilson, "The Forensic Use of DNA Profiling", **Australian Institute of Criminology**, Y. 26, 1990, s.3-5; Parven, 2012, s.5.

Kişilerin vücutlarından veya olay yerinden alınan DNA örnekleri, çoğunlukla veri tabanlarında saklanmaktadır. Suçlu kimliğinin tespit edilmesinde salt olay yerinden alınan DNA örnekleri ile eşleşme yapılamaması durumunda, veri tabanlarında depolanmış olan DNA örnekleri ile eşleşme aranmaktadır. Ancak, suçla mücadele kapsamında dünyanın pek çok ülkesi suçlu kimliğinin tespitinde DNA profillemeye yöntemini kullanmaktayken, bu yöntemi kullanan her ülke bir DNA veri tabanına sahip değildir.

A. DNA Veri Tabanının Dünya Çapında Uygulamaları

Suçun failini tespitinde neredeyse hata payı bırakmayan²⁴ DNA Profillemeye yönteminin suçla mücadelede kullanımının artış göstermesi, elde edilen DNA örneklerinin muhafaza edilmesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu durum dünyada DNA veri tabanlarının sayıca artış göstermesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Günümüz itibariyle dünyanın pek çok ülkesi özellikle cezai soruşturmalarda elde ettikleri DNA örneklerini, kendi iç hukuklarında getirdikleri düzenlemeler çerçevesinde ulusal veri tabanlarında muhafaza etme yolunu seçmektedirler. Uluslararası Polis Teşkilatı (Interpol), 2016 senesinde, üyesi olan 190 devlette DNA veri tabanı ile ilgili araştırma yürütmüş; 84 ülkenin cezai soruşturmalarda DNA profillemesi yöntemini kullandığını, 69 ülkenin de ulusal bir DNA veri tabanına sahip olduğunu rapor etmiştir²⁵.

1. Avrupa

Interpol'ün DNA profillemesine ilişkin yayınlamış olduğu en son raporuna göre, Avrupa'da Arnavutluk, Andorra, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belarus, Belçika, Bosna Hersek, Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Makedonya, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, Letonya, Litvanya, Lihtenştayn, Lüksemburg, Malta, Monako, Karadağ, Hollanda, Norveç, Portekiz, Romanya, Rusya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Ukrayna ve Birleşik Krallık olmak üzere 43 ülkede cezai soruşturmalarda DNA profillemesi yöntemi uygulanmakta olup bu ülkelerden Andorra, Ermenistan, Bosna Hersek ve Monako hariç 38'i ulusal DNA veri tabanına sahiptir²⁶. DNA veri tabanının ilk örneğine sahip olan ve diğer ülkelerdeki uygulamayı etkileyen Birleşik Krallık bu noktada dikkat çeken ülkelerin başında gelmektedir.

a) Birleşik Krallık

Dünyada oluşturulan ilk DNA veri tabanı, 1995'te oluşturulan Birleşik

²⁴ Momsen, s. 20-21.

²⁵ Interpol, "Global DNA Profiling Survey: Results and Analysis 2016", 2017. <http://www.dnaresource.com/documents/2008INTERPOLGLOBALDNASURVEYREPORTV2.pdf> adresinden alınmıştır [24.10.2019].

²⁶ Interpol, "Global DNA Profiling Survey: Results and Analysis 2016", 2017.

Krallık DNA veri tabanıdır. Cezai DNA veri tabanı halk tarafından büyük ölçüde desteklenmekle birlikte, çok sayıda suçla ilişkisiz insanın kayıtlarının tutulmasına sebep olduğu için son derece tartışmalı hale gelmiştir²⁷.

Birleşik Krallık eski Başbakanı Tony Blair zamanında, bir kişi suçtan beraat etmiş olsa bile kişinin DNA profilinin veri tabanında tutulmasına izin veren 2001 Ceza Yargılaması ve Polis Yasasının parçası olan bir yasa tasarısı sunulmuştur. Tasarı, Nisan 2003'te kişinin suçluluğunun kesinleşmesi durumu beklenmeksizin, kişi tutuklanır tutuklanmaz DNA örneklerinin alınmasına izin verecek şekilde değiştirilmiştir. Bu tasarı Nisan 2004'te İngiltere ve Galler'de yürürlüğe girmiştir²⁸. Bu yasa değişikliği masumiyet karinesini ihlal ederek, suçlu oldukları kesinleşene kadar 1 milyondan fazla masum insanın DNA profilinin veri tabanında tutulmasına yol açmıştır. Bu kişilerin çoğunluğu, ağaçlara veya çitlere zarar verme gibi hafif suçlardan itham edilen çocuk yaşta kişilerken, bir kısmı da bir kavgayı durdurmak amacıyla olaya müdahale eden ancak saldırgan tarafından fail olarak itham edilen kişilerdir. Bir olayda, yaşlı bir kadının, çocukların bahçesine yanlışlıkla atmış oldukları futbol topunu geri götüremediği için hırsızlıkla suçlanarak tutuklanması durumunda DNA örneklerinin alınması söz konusu olmuştur²⁹.

2006 senesinde Tony Blair, Birleşik Krallığın tüm vatandaşlarını ve Birleşik Krallığı ziyaret eden herkesin DNA örneklerini içeren bir DNA veri tabanının oluşturulmasını teklif etmiştir³⁰. Bu teklif beraberinde tartışmaları getirmiştir. Eleştiriler, DNA örneklerinin kayıtlı suçların yalnızca %1'inden alındığı, bu sebeple böyle bir DNA veri tabanının oluşturulmasının kaynakların boşa harcanması anlamına gelebileceği, cezai DNA veri tabanının kapsamına masum insanların dâhil edilmesinin daha fazla suçu çözmeye bir faydası olmayacağı, DNA örneklerini paylaşmayı reddeden vatandaşlar ile turistlere suçlu muamelesi yapılabileceği, sisteme sızabilecek yetkisiz biri tarafından veri tabanının kötüye kullanımı riski, insan hakları ve özel yaşamın gizliliği hakkının ihlal edilebileceği noktasında toplanmıştır³¹.

Bütün bu tartışmalar üzerine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu konuda ünlü Marper Davası gündeme gelmiştir. DNA profillemesine ilişkin en önemli davalardan birisi olan Marper davasının konusunu, davacılar S. ve Michael

²⁷ Helen Wallace, A.R. Jackson, J. Gruber ve A.D. Thibedau, "Forensic DNA Databases—Ethical and Legal Standards: A Global Review". *Egyptian Journal of Forensic Sciences*, Y.4, S.2014/3, s.57-63.

²⁸ Wallace, Jackson, Gruber ve Thibedau, s.58.

²⁹ Dailymail, "Grandmother Arrested For Stealing Football 'For Revenge'", (2006). <http://www.dailymail.co.uk/news/article-408819/Grandmother-arrested-stealing-football-revenge.html> adresinden alınmıştır [12.02.2019].

³⁰ George Jones, "DNA Database 'Should Include All'", *The Telegraph* (2006). <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1532210/DNA-database-should-include-all.html> adresinden alınmıştır [10.02.2019].

³¹ Wallace, Jackson, Gruber ve Thibedau, s.58

Marper'in parmak izi, hücre örnekleri ve DNA profillerinin süresiz olarak tutulmasının hukuka aykırı olduğu iddiası oluşturmaktadır. Davacılarından S, 19 Ocak 2001'de hırsızlık suçundan göz altına alınmış, Michael Marper ise partnerine saldırıdan dolayı tutuklanmış, iki tutuklunun da parmak izleri ve DNA örnekleri suçlu kimliğini tespit amacı ile alınmıştır. Her iki kişi de yargılama sonucu beraat etmiş, bunun üzerine parmak izi ve DNA örneklerinin imha edilmesi için yargı yoluna gitmiştir. Akabinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinde yer alan özel ve aile hayatına saygı hakkı ile madde 14'de yer alan ayrımcılık yasağının ihlal edildiği gerekçesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşlardır³².

Aralık 2008'de, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yüce Divanı, S. Marper ve Birleşik Krallık arasındaki davada, DNA örneklerinin ve parmak izlerinin süresiz olarak saklanması, bu örneklerin kişilerin sağlığına ilişkin ve hatta kişilerin yakınlarına ilişkin genetik bilgiler dahil olmak üzere oldukça hassas bilgiler içerdiği gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. maddesinde yer alan özel hayatın gizliliği ilkesini ihlal ettiği yönünde karar vermiştir. Bu hususta İngiltere ve Galler hukukunda şüphelilerden DNA örneği ve parmak izi alınmasına ilişkin düzenlemeleri içeren 1984 Cezai Adalet ve Polis Kanunu'nun 64. Bölümü uyarınca bir suçun soruşturması için alınmış olan bu örneklerin süresiz olarak tutulabileceği hükmüne rağmen, masumiyetleri mahkeme kararıyla kesinleşerek beraat etmiş olan başvuruçuların son derece hassas bilgileri içeren parmak izi örnekleri ile DNA örneklerinin, ulusal veri tabanına süresiz olarak tutulmak üzere aktarılması noktasında hukuki bir yarar bulunmadığının altı çizilmiş, özellikle şüpheli durumunda olup mahkumiyet hükmü verilmemiş kişilerin örneklerinin saklanması demokratik bir toplumda gerekli kabul edilemeyeceğinin üzerinde durulmuştur. Mahkeme, suçla mücadele önlemlerinin kişilerin mahremiyet haklarını kısıtlayamayacağına veya müdahale edemeyeceğine dikkat çekmiştir. Yüce Divan, somut olayda DNA profillerinin, biyolojik örneklerin ve parmak izlerinin muhafazasını, başvuruçunun özel hayatının gizliliğine orantısız bir müdahale olarak değerlendirerek başvuruçuların iddialarını kabul etmiştir³³.

Marper Davası ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, iç hukukların kişisel verilerin kullanılmasına ilişkin makul düzenlemeler içermesi gerektiğinin altını çizmiş, yapılacak düzenlemelerin verilerin depolanması noktasında gereklilik ve ölçülülük ilkelerine uygun olması ve DNA ile parmak izi örnekleri gibi özel nitelikli kişisel verilerin saklanma amacından daha uzun süre veri tabanlarında depo edilmemesi gerektiği yönünde bir içtihat getirmiştir³⁴. Avrupa İnsan Hakları

³² S. and Marper v. the United Kingdom. no. 30562/04, Grand Chamber of the European Court of Human Rights, 2008, prg. 3.

³³ S. and Marper v. the United Kingdom, prg. 125.

³⁴ S. and Marper v. the United Kingdom, prg. 127-129.

Mahkemesinin akabinde verdiği kararlar incelendiğinde bu içtihat kendini göstermektedir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2013 yılında vermiş olduğu M.K ve Fransa kararında, başvurucunun parmak izlerine ilişkin verilerin veri tabanlarında saklanması özel hayatın gizliliği hakkını ihlal ettiği iddiasını haklı bulmuş, kamu yararı ile hak ve özgürlükler arasında makul bir dengenin kurulmadığından bahisle Fransa'yı mahkûm etmiştir³⁵. Ancak, aynı sene verilmiş olan Peruzzo ve Martens/Almanya kararında AİHM, ağır suçtan mahkûm edilmiş başvurucuların, ileride işlemleri muhtemel olan suçlara ilişkin soruşturmalara ışık tutması amacıyla DNA profillerinin veri tabanına aktarılmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinin ihlalini teşkil ettiği iddiasını, açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur. AİHM, ağır suçtan mahkûm olan kişilerin DNA örneklerinin veri tabanlarında tutulmasında kamu yararının mevcut olduğunun altını çizmiştir. Mahkeme, kararında Marper kararına da atıf yapmış, Marper kararında başvurucuların durumu ile söz konusu davadaki başvurucuların durumunun aynı olmadığını, Marper kararında başvurucuların beraat etmiş, suçlu olmadıkları kesinleşmiş olan kimseler olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, İngiltere ve Galler iç hukuk hükümlerine göre DNA örneklerinin ancak ağır suçlardan mahkûm olmuş, gelecekte de suç işlemesi muhtemel olan kişilerden alınıp veri tabanlarında muhafaza edilmesinin mümkün olduğunun altını çizmiştir³⁶.

Marper kararı ile ortaya çıkan tartışmalara bir cevap olarak, İngiltere ve Galler'de 2013 senesinde Özgürlüklerin Korunması Kanunu yürürlüğe girmiştir³⁷. Bunun sonucu olarak, suçla ilişkisi bulunmayan kişilerden alınan 1.7 milyonun üzerinde DNA profili veri tabanından silinmiş, 7,753,000 DNA örneği de yok edilmiştir³⁸.

Birleşik Krallıktaki durum dünya genelinde DNA veri tabanları ile ilgili önemli soruları ortaya çıkarmaktadır. İnsan haklarını korumak, adli hataları önlemek ve kamu güvenini muhafaza etmek için hangi önlemlerin alınması gerektiği açısından ortaya çıkan sorular, DNA örneklerinin ne zaman alınması gerektiği ve alınan örneklerden kimlerin DNA'sının veri tabanında saklanacağı, veri tabanına yetkisiz erişimin nasıl engelleneceği ve sınır ötesi paylaşımına ne zaman izin verileceği şeklinde kendini göstermiştir³⁹.

³⁵ Case of M.K. v. France, no. 19522/09, The European Court of Human Rights, 2013, prg. 46.

³⁶ Peruzzo and Martens v. Germany, no. 7841/08 ve 57900/12, The European Court of Human Rights, 2013, prg. 43 vd.

³⁷ Protection of Freedoms Act, 2012, The Stationary Office, L.

³⁸ National Police Chief's Council, "National DNA Database Annual Report 2012/13". https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/252885/NDNAD_Annual_Report_2012-13.pdf adresinden alınmıştır [08.02.2019].

³⁹ Wallace, Jackson, Gruber ve Thibedau, s. 58-59.

b) İrlanda

İrlanda’da, 2013 senesinde, Marper Kararı ile uyumlu yeni bir hukuki düzenleme teklifinde bulunulmuştur⁴⁰. 2015 senesinde ise İrlanda da DNA veri tabanına sahip ülkeler arasına katılmıştır⁴¹.

c) Almanya

Avrupa’da en eski DNA veri tabanına sahip olan ülkelerden biri olan Almanya’da veri tabanı 1998 senesinde oluşturulmuş⁴² olup, 2019 yılının ilk çeyreği itibariyle bu veri tabanında 865,923’ü mahkûm olmuş suçlulara ve 341,984’ü şüphelilere ait olmak üzere 1,2 milyon DNA örneği mevcuttur⁴³.

d) Portekiz

Portekiz, 2005 senesinde tüm nüfusunu bir DNA veri tabanına kaydetme planını açıklamıştır⁴⁴. Ancak bu plandan, maliyet, insan hakları ve özellikle Birleşik Krallık’ta suçla ilişkisi olmayan kişilerin DNA örneklerinin veri tabanında tutulmasından doğan tartışmaların Portekiz’de de kendini göstermesi sebebiyle vazgeçilmiştir. Portekiz, Şubat 2008’de Marper Kararı ile uyum içerisinde olan DNA Veri Tabanına Dair Kanun’u kabul etmiştir. Buna göre şüphelilerin DNA örnekleri yalnızca suçlu bulduklarında DNA veri tabanında tutulabilecek ve mahkûmiyetin sona ermesinden itibaren en geç on yıl sonra veri tabanından kaldırılacaktır⁴⁵.

e) Rusya

Rusya, Aralık 2008’de DNA Veri Tabanı Kanunu’nu kabul etmiştir. Buna göre DNA örnekleri ancak ağır suçlardan mahkûm olmuş kişilerden ve kimliği belirlenememiş cesetlerden alınabilir⁴⁶. Rusya, DNA veri tabanını yalnızca hükümlülerle kısıtlayarak Marper kararı ile uyumu garanti altına alan ilk Avrupa

⁴⁰ Criminal Justice (Forensic Evidence and DNA Database System) Bill, İrlanda Adalet ve Eşitlik Bakanlığı, 11 Eylül 2013.

⁴¹ Jason O’Brien, “CSI Baile Atha Cliath: Inside Ireland’s First DNA Database”. Independent Ireland (2017). <https://www.independent.ie/irish-news/csi-baile-atha-cliath-inside-irelands-first-dna-database-35681669.html> adresinden alınmıştır [13.01.2019].

⁴² Jing Qin, **DNA- Datenbankgesetzgebung**, Doktora Tezi, Freiburg: Albert-Ludwigs Üniversitesi, 2012, s.17.

⁴³ Bundeskriminalamt, “DNA-Treffer Statistik”, (2019). https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Ermittlungsunterstuetzung/DNA-Analyse/DNAstatistik/dnaStatistik_node.html adresinden alınmıştır [20.03.2019].

⁴⁴ GeneWatch UK, “Portugal”, (t.y.). <http://www.genewatch.org/sub-566805> adresinden alınmıştır [22.02.2019].

⁴⁵ GeneWatch UK, “Portugal”, (t.y.); Wallace, Jackson, Gruber ve Thibedau, s. 60.

⁴⁶ RT, “Russia Steps Up Crimefighting with Creation of DNA Database” (2011). <https://www.rt.com/news/russia-dna-criminal-database-161/> adresinden alınmıştır [12.01.2019]; фсе, “Существуют ли базы данных ДНК?” (15.03.2019), <http://fse.ms/geneticheskie-ekspertizy/sushhestvuyut-li-bazy-dannyh-dnk/> adresinden alınmıştır [12.05.2019].

Konseyi üye devleti olmuştur⁴⁷.

3. Asya ve Güney Pasifik

Interpol'e göre, 19 Asya ülkesinde cezai soruşturmalarda DNA profillemesi yöntemi kullanılmakta olup bu ülkelerden 14'ü (Avustralya, Bahreyn, Çin, Irak, Japonya, Kuveyt, Lübnan, Malezya, Yeni Zelanda, Filipinler, Suudi Arabistan, Singapur, Suriye ve Vietnam) ulusal bir veri tabanına sahip olmakla birlikte, Hindistan, Brunei, Nepal, Türkmenistan ve Özbekistan'da ulusal bir veri tabanı mevcut değildir⁴⁸.

a) Pasifik

Asya'da Pasifik ülkelerinden DNA profillemesi açısından en dikkat çekici ülkelerden biri olan Çin, Avustralya ve Japonya ile beraber Asya ve Güney Pasifik bölgesinde ceza yargılamalarında DNA profillemesi yöntemini kullanan ilk ülke olmuştur. 1989 senesinde DNA profillemesini uygulamaya başlayan Çin'de 2004 senesinde ulusal bir DNA veri tabanı oluşturulmuştur. Çin içerisinde özel idari bölge olan Hong Kong'da ise 1992 senesinden beri DNA profillemesi sistemi uygulanmakta olup 2001 senesinden beri ayrı bir veri tabanı mevcuttur⁴⁹. Hong Kong'da uygulanan DNA profillemesi sistemi ile Çin'deki uygulama arasında farklılık mevcuttur⁵⁰. Çin, nüfusu da göz önüne alındığında dünya üzerinde veri tabanında en fazla DNA profilini bulduran ülkedir⁵¹.

Pasifik ülkelerinden Malezya, 2009 senesinde bir DNA mevzuatı kabul etmiş⁵², 2012 senesinde ise mevzuatta detaylı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre beraat eden veya haklarındaki suçlamalar düşen kişilerin DNA örnekleri, sistemden kaldırılmalıdır. 2010 senesinde DNA mevzuatını yürürlüğe sokan Güney Kore'de de aynı şekilde, beraat ve kamu davasının düşmesi durumunda DNA örneklerinin sistemden silinmesi gerektiği belirtilmektedir⁵³.

b) Orta Asya

Orta Asya'da Özbekistan, 2008 senesinde bütün nüfusunu bir DNA veri tabanına kaydetme planından vazgeçmiş ve 2012 senesinde yalnızca ağır suçlardan mahkûm olmuş kişilerin DNA örneklerinin kaydedilmesine karar vermiştir. Özbekistan'da ulusal bir DNA veri tabanı mevcut değildir. Bir diğer Orta Asya

⁴⁷ Wallace, Jackson, Gruber ve Thibedau, s.60.

⁴⁸ Interpol, "Global DNA Profiling Survey: Results and Analysis 2016", 2017.

⁴⁹ Le Roux- Kemp, s. 230.

⁵⁰ Dna Policy Initiative, "China" (2019). <http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=China> adresinden alınmıştır [20.10.2019]; Le Roux-Kemp, s. 231.

⁵¹ Le Roux-Kemp, s.230.

⁵² GeneWatch UK, "Malaysia" (t.y.). <http://www.genewatch.org/sub-566794> adresinden alınmıştır [08.02.2019].

⁵³ Dna Policy Initiative, "South Korea" (t.y.), http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=South_Korea adresinden alınmıştır [01.02.2019]; Wallace, Jackson, Gruber ve Thibedau, s. 60.

ülkesi olan Türkmenistan da Asya’da DNA profillemesi yöntemini kullanıp ulusal bir DNA veri tabanına sahip olmayan ülkeler arasında yer almaktadır⁵⁴.

c) Orta Doğu

Orta Doğu’da Birleşik Arap Emirlikleri, bütün nüfusunu DNA veri tabanına kaydedeceğini bildirmesinden dolayı eleştirilmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri bu planından vazgeçmiş ve olay yerinden alınan DNA örneklerinin analizi teknolojisinin kalitesini artırmaya odaklanmıştır⁵⁵. Güncel örnekler arasında olan Dubai Emirligi ise 2018 yılında ulusal bir DNA veri tabanı oluşturacağını duyurmuştur⁵⁶. Orta Doğu’da güncel bir gelişme olarak, Kuveyt’in potansiyel teröristlerin kimlik tespiti için bütün vatandaşlarını ve ülkeyi ziyaret eden kişilerin DNA örneklerini zorunlu olarak DNA veri tabanına kaydetme planı, 3,5 milyon Kuveyt vatandaşının özel yaşamının gizliliği hakkını ihlal edeceğinden bahisle reddedilmiştir⁵⁷.

5. Amerika

Amerika’da Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Ekvador, El Salvador, Honduras, Nikaragua, Panama, St. Lucia, ABD ve Uruguay olmak üzere 13 ülkede cezai soruşturmalarda DNA profillemesi yöntemi uygulanmakta olup Nikaragua dışındaki ülkelerde ulusal bir DNA veri tabanı mevcuttur⁵⁸.

a) Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri’nde DNA veri tabanına ilişkin durum diğer ülkelere nazaran karışıktır. Bazı eyaletler suçla ilişkisi olmayan kişilerin de DNA örneklerinin veri tabanında tutulmasına izin vermektedirler. Toplamda 22 eyalet DNA örneklerinin alınmasını ancak mahkûmiyet sonrası için kabul etmektedir. 28 eyalet ise mahkûmiyet öncesinde DNA örneklerinin alınmasını kabul etmektedir⁵⁹.

6. Afrika

Afrika’da Cezayir, Bostvana, Mısır, Gana, Seyşeller, Güney Afrika, Sudan, Swaziland (Esvatini) ve Tunus, cezai soruşturmalarda DNA profillemesi yöntemini uygulamakta olup bunlardan Bostwana, Mısır, Güney Afrika, Sudan ve

⁵⁴ Interpol, “Global DNA Profiling Survey: Results and Analysis 2016”, 2017.

⁵⁵ Dna Policy Initiative, “United Arab Emirates” (t.y.). http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=United_Arab_Emirates adresinden alınmıştır [01.02.2019].

⁵⁶ Анастасия Барина, “База Данных С ДНК Каждого Жителя: Медицинский Суперпроект В Дубае” (2018). <http://www.nat-geo.ru/uae-the-future-is-now/1184325-baza-dannykh-s-dnk-kazhdogo-zhitel-ya-meditsinskiy-superproekt-v-dubae/> adresinden alınmıştır [20.03.2019].

⁵⁷ Andy Coghlan, “Kuwait’s Plans For Mandatory DNA Database Have Been Canceled”, New Scientist, (2017). <https://www.newscientist.com/article/2149830-kuwaits-plans-for-mandatory-dna-database-have-been-cancelled/> adresinden alınmıştır [12.01.2019].

⁵⁸ Interpol, “Global DNA Profiling Survey: Results and Analysis 2016”, 2017.

⁵⁹ Wallace, Jackson, Gruber ve Thibedau, s.60.

Tunus'ta ulusal DNA veri tabanı mevcuttur.

a) Güney Afrika

DNA profillemeye açısından Afrika'da öne çıkan ülkelerden Güney Afrika DNA veri tabanı 1997 senesinde oluşturulmuştur⁶⁰. Güney Afrika Cumhuriyeti, 2009 senesinde Marper kararıyla uyumlu olmayan bir DNA veri tabanı kanun taslağı hazırlamış, ancak parlamentoda konuya dair endişeler insan hakları ihlaliyle yoğunlaştığından, taslak eleştirilerle karşılaşmıştır. Marper Kararı ile uyumlu yeni kanun ise 2014'te yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre, suçtan mahkûm olmuş kişinin DNA örnekleri süresiz olarak sistemde tutulabilmekteyken, suçla ilişkisi olmayan kişilerin DNA örnekleri beraat ettiklerinde veya dava düştüğünde sistemden kaldırılmalıdır. Kişilerin DNA örnekleri alındıkları tarihten itibaren 3 ay içinde sistemden silinmelidir⁶¹.

7. Türkiye

Interpol'e göre, Türkiye'de suç mahallerinden toplanan 100,000 DNA örneği 2011 senesinden beri tutulmaktadır. Türkiye'de, cezai soruşturmalarda DNA profillemeye yöntemi kullanılmakla birlikte, DNA veri tabanına ve buna ilişkin hükümleri düzenleyen yasal bir düzenleme mevcut değildir⁶².

II. KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI HAKKI BAĞLAMINDA DNA PROFİLLEMESİ

Saldırganın kimliğinin kuşkuyla yer vermeyecek şekilde belirlenmesini sağlayan güçlü bir kanıt niteliği taşıması sebebiyle⁶³, DNA profillemesi teknolojisinin suçlunun kimliğini tespit etme ve suçluların yargılanmasında etkili olarak kullanılabilmesi bir gerçektir⁶⁴. Ancak, DNA profillemesi yönteminin suçluların kimliğinin tespitinde adaletin yerine getirilmesi açısından faydalarının yanı sıra, bu yöntemin kullanımına ilişkin bazı önemli etik, hukuksal ve toplumsal endişeler, bu yöntemin ilk kullanılmaya başlandığı 1980'lerden beri kendini göstermektedir⁶⁵. Kişisel veri olarak kabul edilen genetik bilgileri taşıyan DNA örneklerinin suçla mücadelede kullanılmasının, insan haklarını ve bu kapsamda kişisel verilerin korunması hakkını ihlal ettiği yönünde ciddi endişeler doğmuştur.

Bu endişelerin temelinde, kişisel veri olarak kabul edilen DNA örneklerinin,

⁶⁰ GeneWatch UK, "South Africa", (t.y.). <http://www.genewatch.org/sub-566812> adresinden alınmıştır [20.03.2019].

⁶¹ Wallace, Jackson, Gruber ve Thibedau, s.60.

⁶² Interpol, "Global DNA Profiling Survey Results 2016" (2016), <https://www.interpol.int/content/download/4875/file/GlobalDNASurvey.pdf> adresinden alınmıştır [17.10.2019]; Dna Policy Initiative, Turkey (t.y.), <http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=Turkey> adresinden alınmıştır [01.02.2019].

⁶³ Elmas, s.5.

⁶⁴ Карпов, s.94-97.

⁶⁵ Parven, s.6.

vücudundan DNA örneği alınan kişiler ve bu kişilerle aynı soydan gelen kimseler hakkında çok sayıda bilgi içeriyor olması bulunmaktadır. DNA'da kodlu olan genetik bilgiler, örnekleri alınan kişiler ve aileleri hakkında; fiziksel yapı, etnik köken ve hangi hastalıklara yatkın oldukları gibi çok hassas bilgileri içermesi ve hatta örneği alınan kimsenin mensup olduğu etnik grubu dahi ilgilendiriyor olması dolayısıyla önem taşımaktadır. Veri tabanlarında hassas bilgiler içeren genetik verilerin yanında, kişinin yaşam tarzı veya çevresiyle ilgili bilgiler de saklanmaktadır. Böylelikle, çok sayıda hassas veriye kolayca ulaşılabilen ve bu hassas bilgiler kullanılmak suretiyle çok geniş bilimsel araştırmalar yapılması olanaklı olmaktadır⁶⁶. Bu açıdan DNA profillemesi yönteminin, parmak izi alma gibi yalnızca suçla bağlantılı olduğu düşünülen kişinin kimlik tespitinde kullanılan geleneksel yöntemlerden çok daha büyük riskler taşıdığı ileri sürülmektedir.

Veri tabanlarında, dijital ortamda büyük miktarda veri depolamanın mümkün olmasıyla kişilere ait çok çeşitli bilgiler saklanmakta ve işlenebilmektedir. Bu verilerin çok çeşitli istatistiksel araştırmalarda kullanılması durumu söz konusu olabilmektedir⁶⁷. Bazı durumlarda, bir şüphelinin DNA örneklerinin ulusal bir DNA veri tabanına aktarılması ve bu veri tabanına erişimin davranışsal genetik incelemesi için sonradan emniyet kurumlarına ya da başka bir devlet kurumuna verilmesi söz konusu olmaktadır. Endişelerin önemli bir kısmı ise, veri tabanında depolanan DNA örneklerinin korunmasına odaklanmıştır. Buna göre, DNA örneklerinin tutulduğu veri tabanlarının güvenliğinin sağlanamaması riski mevcuttur. Dolayısıyla böylesine hassas bilgiler içeren DNA örnekleri kötüye kullanıma açık hale gelmektedir.

DNA örnekleri pek çok olayda suçlunun veya mağdurun yazılı onamı olmaksızın alınmaktadır. Özellikle suçla mücadele yöntemi olarak kullanımında olay yerinden alınan örneklerde, onam alınması mümkün olmamaktadır. Bu durumda bir suçun failini tespit etmek için suçla ilişkisi olmayan çok sayıda kişinin DNA örneklerinin veri tabanına aktarılması söz konusu olmaktadır. Bu durum da DNA profillemesi yönteminin kişisel verilerin korunması hakkını ihlal ettiği endişelerini doğurmaktadır.

Tüm bunların sonucu olarak, suçla mücadelede ağırlıklı olarak kullanılan bu yeni teknolojinin insan hakları ihlallerine yol açtığı; özel yaşamın gizliliğini ve kişisel verilerin korunması hakkını ihlal ettiği ileri sürülmektedir.

A. Kişisel Verilerin Korunması Hakkı

Kişisel verilerin korunması ile özel yaşamın gizliliği hakkı ile doğrudan bir

⁶⁶ Emir, s.95.

⁶⁷ Emir, s.107.

ilişki bulunmaktadır⁶⁸. Özel yaşamın gizliliği en geniş anlamıyla, kişinin mevcut durumuna diğer kişilerin müdahale etmemesi ve etmesinin engellenmesidir. Özel yaşamın gizliliğinin başka bir boyutu da kişiler hakkındaki özel bilgilerin yetkisi olmayan kimselerin eline geçmemesi ya da yetkisiz kişiler tarafından yayımlanmamasıdır⁶⁹. Nihayetinde, özel yaşamın gizliliği hakkı, kişisel bilgiler üzerinde belirli bir düzeyde kontrol sağlama ve kişisel verilere kamusal erişimin kısıtlanması hakkı olarak da ifade edilebilir. Bu hak, çok sayıda uluslararası belge tarafından temel bir insan hakkı olarak değerlendirilmiştir⁷⁰.

Doktrinde kişisel verilerin korunması hakkının özel hayatın gizliliği ve korunmasının bir alt başlığı olup olmadığı konusunda tartışmalar mevcut olmakla birlikte⁷¹, baskın görüşe göre kişisel verilerin korunması hakkı hem Türk hukukunda hem uluslararası hukukta özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı kapsamında değerlendirilmektedir. Özellikle kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuat ve uluslararası sözleşmelerin yürürlüğe girmesinden önce, kişisel verilerin ihlali salt özel yaşamın gizliliğinin ihlali kapsamında değerlendirilmekteydi⁷². Doktrinde bazı görüşlere göre kişisel verilerin korunması alanındaki gelişmelere paralel olarak kişisel verilerin korunması hakkı, özel hayatın gizliliği ve korunmasının kapsamından ayrılmaya başlamıştır. Kişisel verilerin korunması hakkını özel yaşamın gizliliği kapsamında değerlendirmek, kişisel verilerin korunması açısından yetersiz kalmaktadır⁷³.

Türkiye’de 2010 senesinde gerçekleşen Anayasa değişikliği ile kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı, özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı kapsamında yer bulmuştur. Anayasamıza göre kişisel verilerin korunması hakkı özel hayatın gizliliğinin kapsamında olan ayrı bir hak olarak değerlendirilmiştir⁷⁴. 24.03.2016 tarihinde 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle, kişisel verilerin korunması yalnız Anayasa’da özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında değerlendirilmekten çıkmış, söz konusu kanunda ayrıntılı olarak düzenleme alanı bulmuştur. Kişisel verilerin korunması hakkı, anayasada ve ilgili pek çok mevzuatta halen özel hayatın gizliliği hakkının özel bir alt dalı

⁶⁸ Kişisel Verilerin Korunması Kurumu (t.y.). “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve Uygulaması”, s.17. <https://www.kvkk.gov.tr/yayinlar/KİŞİSEL%20VERİLERİN%20KORUNMASI%20KANUNU%20VE%20UYGULAMASI.pdf>. adresinden alınmıştır [01.03.2019].

⁶⁹ Bkz: N.Y. Oğuz, H. Tepe, N.Ö. Büken, D. Kucur, **Biyotetik Terimleri Sözlüğü**, Türkiye Felsefe Kurumu, 2005’den aktaran Emir, s. 94.

⁷⁰ Parven, s. 90-91.

⁷¹ Murat Volkan Dülger, “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve Türk Ceza Kanunu Bağlamında Kişisel Verilerin Ceza Normlarıyla Korunması”, **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y.3, S.2016/2, s.103.

⁷² Bkz: Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y.67, S.2009/4, s. 21,22.

⁷³ Dülger, s.104.

⁷⁴ Mahmut Koca ve İlhan Üzülmüş, “Kişisel Verilerin Kaydedilmesi Suçu (TCK m.135)”, **DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan**, Y.21, 2019, s.75.

olarak koruma altına alındığından, çalışmada da bu doğrultuda bir değerlendirme yapılmıştır.

Özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı bağlamında değerlendirilen DNA profillemesi yöntemiyle suçla ilişkisi bulunmayan kişilerin verilerinin depolanması sonucu, bu yöntemin kişisel verilerin korunmasını isteme hakkını ihlal ettiği tartışmaları son yıllarda doktrinde kendini göstermiştir.

108 No’lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi’nin 2. maddesinde kişisel veri, “kişiyi tanımlayan ya da tanımlayabilen her türlü bilgi” olarak tanımlanmıştır⁷⁵. Benzer şekilde, Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü’nün 4. maddesinin 1. fıkrasında kişisel veri, “tanımlanmış veya tanımlanabilir bir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi” olarak tanımlanmıştır⁷⁶. Kişisel Verilerin Korunması Kanununa göre ise kişisel veri en genel anlamıyla “kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ait her türlü veriyi” içeren veridir⁷⁷. Kısaca kişisel veri, kişileri tanımlamaya yarayan her türlü veri olarak tanımlanabilir⁷⁸.

DNA örneklerinin kişileri belirlenebilir kılma, bir diğer ifade ile kişinin o kişi olduğunun ortaya çıkarılabilme⁷⁹ özelliği dolayısıyla kişisel veri olarak kabulü tartışılmazdır. DNA örnekleri niteliği itibarıyla “hassas veri”⁸⁰ veya “özel nitelikli kişisel veri” olarak kabul edilmektedir⁸¹.

Özel nitelikli kişisel veriler, ortaya çıkması durumunda veri sahibi açısından ayrımcılık⁸² ve çeşitli mağduriyetlere sebebiyet verebilecek nitelikte verilerdir. Bu noktada özellikle ayrımcılık yasağını ihlal etme riski noktasında⁸³ DNA örneklerinin özel nitelikli kişisel veri niteliği tartışılmazdır. Nitekim genetik bilginin saklı olduğu kişisel veri niteliğindeki DNA örneklerinin bireylere veya gruplara karşı ayrımcılık yapılmasında kullanılma olasılığı bulunmaktadır. Bu açıdan DNA profillemesi yöntemiyle, ırk, etnik köken, renk ve ulusal bir azınlığa aidiyet açısından ayrımcılık yasağının ihlalinin söz konusu olduğu ileri sürülmektedir. Bunun yanı sıra suçla mücadele amacıyla suçla ilişkisi bulunmayan

⁷⁵ 108 No’lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 1 Ekim 1981, madde 2.

⁷⁶ Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü, 2016/679, Avrupa Parlamentosu, 14 Nisan 2016, Madde 4/1.

⁷⁷ 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 2016, Madde 3/d.

⁷⁸ Dülger, s. 101; Shabani ve Borry, s.150.

⁷⁹ Dülger, s.106.

⁸⁰ Dülger, s.109; José González Cabañas, Ángel Cuevas, Rubén Cuevas, “Unveiling and Quantifying Facebook Exploitation of Sensitive Personal Data for Advertising Purposes”, **27th USENIX Security Symposium**, 2018, s.494; Shabani ve Borry, s.151; Cihan Avcı Braun, “Kişisel Verilerin İşlenmesinde Rıza”, **Journal of Yeditepe University Faculty of Law**, Y.25, S.2018/1, s.30.

⁸¹ 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Madde 6, 2016.

⁸² Mehmet Ali Zengin, **Biyoloji Uygulamaları ve Tıbbi Müdahaleler Karşısında İnsan Haklarının Korunması**, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, s.92.

⁸³ Momsen, s. 20-21.

çok sayıda kişinin DNA örneklerinin de toplanması durumunda, DNA’da saklı olan bilgiler, işverenler ve sigorta şirketlerinin elinde son derece olumsuz amaçlarla kullanılma potansiyeli taşımaktadırlar⁸⁴. Böyle durumlarda, özellikle kişilerin sağlık durumuyla ilgili hassas bilgiler ortaya çıktığından, bazı sivil toplum kuruluşları kişilerin iş bulmakta zorluklarla karşı karşıya kalabileceklerini ve işverenlerin bu bilgileri kullanarak, insanlar arasında ayrımcılık yapılabileceğini belirtmektedirler. Buna göre işverenler potansiyel hastaları veya belirli hastalığı taşıyan kimseleri işe almayabilecek, işe alım koşullarına “iş verimini azaltacak derecede uzun süreli tedavi gerektiren bir kalıtsal hastalığı olmaması” gibi bir kriter eklenmesi söz konusu olabilecektir⁸⁵. Kişilerin sağlık durumuna ilişkin bilgilerin yanı sıra, DNA profilleriyle belirlenen ırk ve etnik mensubiyet de hem işe alımda hem de kişinin sosyal hayatında fişlenme riskini ortaya çıkarabilecektir.

Bireylerin genetik yatkınlıklarının habercisi olan DNA verileri, ortaya çıkması durumunda ayrımcılığın yanı sıra pek çok mağduriyete de sebebiyet verebilir. Nitekim genetik bilgiler, aile üzerinde çocukları da kapsamak üzere diğer nesillere kadar uzanan ve hatta bazı durumlarda tüm topluluğu etkileyen önemli bir etkiye sahiptirler⁸⁶. DNA örnekleri; ırk, etnik köken, fiziksel yapının yanında kişinin sağlık durumu ve hatta bazı akıl hastalıklarına (örneğin, şizofreni) yatkınlığını da tespit edebilir. DNA örnekleriyle alkolizm, manik depresyon ve Alzheimer’a yatkınlıklar dahi belirlenebilir⁸⁷. Bunun da ötesinde, bazı bilim insanları, DNA örneklerinin, öfkeli, saldırgan, bağımlı ya da suça yatkın davranışlara ilişkin bilgileri içerdiğini ileri sürmektedirler⁸⁸. DNA örnekleri, kişilik özelliklerinin yanı sıra cinsel eğilim ve madde bağımlılığına yatkınlığa kadar geniş bilgiler içermektedir⁸⁹. Genetik Verilerin Özel Konumu İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi’nin dördüncü maddesinin a fıkrasında da insan genetik verilerinin, “bireylerin genetik yatkınlıkları hakkında tahminde bulunmayı sağlayabilmesi, bazı durumlarda söz konusu kişinin ait olduğu tüm topluluk üzerinde ve nesiller boyu aile ve çocuk için önemli bir etkiye sahip olabilmesi, biyolojik örneklerin, toplandığı zaman diliminde önemi anlaşılamayan bilgiler içerebilmesi ve bireyler ve topluluklar için kültürel bir öneme sahip olabilmesinden dolayı özel bir konuma sahip olduğu” belirtilmiştir⁹⁰. Bu denli özel ve hassas niteliğe sahip olan bu verilerin nasıl işleneceği konusuna ise Türk hukukunda ve ulusla-

⁸⁴ Emir, s.108.

⁸⁵ Barçın Ağca, “Gelişen Gen Teknolojilerinin İnsan Sağlığı ve Birey Haklarına Etkileri”, 2005. http://www.mfa.gov.tr/gelisen-gen-teknolojileri_nin-insan-sagligi-ve-birey-haklarina-etkileri-.tr.mfa adresinden alınmıştır [20.02.2019].

⁸⁶ İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi, UNESCO, 16 Ekim 2003.

⁸⁷ Ağca, “Gelişen Gen Teknolojilerinin İnsan Sağlığı ve Birey Haklarına Etkileri”.

⁸⁸ Parven, s.8

⁸⁹ Tania Simoncelli, “Dangerous Excursions: The Case Against Expanding Forensic DNA Databases to Innocent Person”, *Journal of Law, Medicine and Ethics*, Y.34, S.2006/2, s. 390.

⁹⁰ İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi, UNESCO, 16 Ekim 2003.

rarası hukukta mevzuat hükümleri ışık tutmaktadır.

a) Türkiye’de Kişisel Verilerin Korunması Hakkı Işığında DNA Profillemesi

Türk hukukunda kişisel verilerin korunması hakkı, özel yaşamın gizliliğinin korunması hakkı kapsamında değerlendirilmektedir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin hüküm, 2010 senesinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın özel hayatın gizliliği ve korunmasını düzenleyen 20. maddesinde yer bulmuştur. Buna göre: “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir”⁹¹. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin özel düzenleme olan Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ise 2016’da yürürlüğe girmiştir.

Kişisel veri niteliği tartışmasız olan DNA örneklerinin işlenmesine ilişkin ise Türkiye’de özel bir mevzuat mevcut değildir. 2006 senesinde kimlik tespiti amacıyla DNA örneklerinin alınması ve örneklerin muhafazasına ilişkin “DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı” hazırlanmış ancak söz konusu tasarı kanunlaşmamıştır. Tasarıya göre suçla mücadelede DNA örneklerinin alınması ve muhafaza edilmesi mümkündür⁹². Günümüz itibarıyla DNA örneklerinin elde edilmesine ise Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ışık tutmaktadır.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun 6. maddesi uyarınca, özel nitelikli kişisel veriler kural olarak ancak ilgili kişinin açık rızası ile işlenebilir. Sağlık ve cinsel hayat dışındaki kişisel veriler ise kanunlarda öngörülen hallerde ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın işlenebilir. Sağlık ve cinsel hayata ilişkin veriler ise aynı maddenin 3. fıkrası uyarınca ancak kanunlarla öngörülen hallerde veri sahibinin rızası olmaksızın işlenebilir⁹³. Sağlık ve cinsel hayata ilişkin verileri içeren DNA örneklerinin de bu fıkra uyarınca ancak “kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbî teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amacıyla, sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından ilgilinin açık rızası aranmaksızın” işlenmesi mümkündür⁹⁴. Ancak, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’un 28. maddesi uyarınca, kişisel verilerin “millî sa-

⁹¹ 1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, madde 20.

⁹² DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı, 2006.

⁹³ Kişisel Verilerin Korunması Kurumu, “Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenme Şartları”, (t.y.). <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/5238/Ozel-Nitelikli-Kisisel-Verilerin-Islenme-Sartlari> adresinden alınmıştır.

⁹⁴ 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 2016, madde 6.

vunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini veya ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik olarak kanunla görev ve yetki verilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında” ve “soruşturma, kovuşturma, yargılama veya infaz işlemlerine ilişkin olarak” işlenmesi mümkündür⁹⁵. Dolayısıyla, suçla mücadelede DNA örneklerinin işlenmesi, ilgili mevzuat hükümlerine uygun olmak kaydıyla hukuka uygundur.

Türkiye’de genetik verilerin suçla mücadelede kullanımına ilişkin hükümler çeşitli mevzuatlarda yer almaktadır. Türkiye’de DNA örneklerinin toplanması ve muhafazasına ilişkin özel bir kanun hükmü mevcut olmamakla birlikte, bu konuda polisi ve Millî İstihbarat Teşkilâtı’nı yetkili kılan 1934 Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 1983 Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu ile 2004 Ceza Muhakemesi Kanunu ve 2005 Türk hukukunda Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik ile Ceza Muhakemesi Kanunu yürürlükte.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu Ek Madde 7 uyarınca polis, suçla mücadelede bilgi toplama, değerlendirme, yetkili mercilere veya kullanma alanına ulaştırma yetkisine sahiptir. Polis, devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla iş birliği yapar. Söz konusu kanun hükmü uyarınca suçla mücadele açısından DNA örneklerinin alınmasında polis yetkilidir⁹⁶. Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu’nun 4. maddesinin i bendine göre ise, suçla mücadele amacıyla veri toplamak, kaydetmek, analiz etmek ve üretilen istihbaratı gerekli kuruluşlara ulaştırmak Milli İstihbarat Teşkilatı’nın görevleri kapsamındadır⁹⁷.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 75. maddesi, şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasını düzenlemektedir. Maddenin 1. fıkrası uyarınca, bir suçla ilişkin delil elde edilebilmesi için şüpheli veya sanıktan biyolojik örnekler alınabilmesine, “cumhuriyet savcısı veya mağdurun istemiyle ya da re’sen hâkim veya mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde cumhuriyet savcısı tarafından” karar verilmesi mümkündür. Maddenin 2. fıkrasına göre ise vücuttan biyolojik örnek alınabilmesi için kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin mevcut olmaması gerekmektedir. Kanun, vücuttan DNA örneği alınabilmesi noktasında bir sınır çizmiştir. 75. maddenin 5. fıkrası uyarınca, ancak üst sınırı iki yıldan daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda kişiden biyolojik örnekler alınması mümkündür⁹⁸.

Türkiye’de DNA örneklerinin cezai soruşturmalarda toplanması konusunda özel düzenleme olarak, Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik

⁹⁵ 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 2016, madde 28.

⁹⁶ 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 1934, ek madde 7.

⁹⁷ 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu, 1983, madde 4.

⁹⁸ 25673 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004, madde 75.

İncelemeler ve Fizik Kimliğinin Tespiti Hakkında Yönetmelik yürürlüktedir. Söz konusu yönetmeliğin 6. maddesine göre, bir suçla ilişkin delil elde edilebilmesi amacı ile şüpheli veya sanığın vücudundan örnek alınabilmesi ancak Cumhuriyet Savcısı veya mağdurun rızası veya re'sen hâkim veya mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir. Özellikle terörle mücadelede DNA örneklerinin kimlik tespitinde kullanılması noktasında söz konusu yönetmeliğin bu hükmü dikkat çekicidir. Söz konusu yönetmelik uyarınca elde edilen biyolojik bulgular Kriminal Laboratuvarlara gönderilir⁹⁹. Türkiye’de DNA örneklerinin aktarılabileceği ulusal bir veri tabanı henüz mevcut değildir.

Suçla mücadelede DNA örneklerinin hukuka aykırı olarak işlenmesinde ise genel olarak Türk Ceza Kanunu madde 135 ve devamı hükümleri uygulanır. Türk Ceza Kanunu’nun 135. maddesinde “kişisel verilerin kaydedilmesi” suçu düzenlenmektedir. Buna göre “Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir. Kişisel verinin, kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin olması durumunda birinci fıkraya uyarınca verilecek ceza yarı oranında artırılır”. Kanunun 136. maddesinde ise kişisel verileri hukuka aykırı olarak başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişinin iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. 137. maddede ise suçun nitelikli halleri düzenlenmektedir. Buna göre kişisel verilerin, kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle veya belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır¹⁰⁰.

Kişisel verilerin korunmasına ilişkin ulusal düzenlemelerin yanında, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası belgeler de mevcuttur. Bunların en başında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gelmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde kişisel verilere ilişkin özel bir düzenleme yer almamakla birlikte, mahkemenin geliştirdiği içtihatlar doğrultusunda kişisel verilerin korunması hakkı Sözleşme’nin 8. maddesinde yer alan özel yaşamın gizliliğinin korunması hakkı kapsamında değerlendirilmiştir¹⁰¹. Buna göre Türkiye’nin, suçla mücadelede DNA profillemesi yönteminin kullanılmasında kişisel verilerin korunmasına ilişkin “... müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç iş-

⁹⁹ Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğinin Tespiti Hakkında Yönetmelik, 2005.

¹⁰⁰ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 2004, madde 135-137.

¹⁰¹ Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Kişisel Verilerin Korunması Alanında Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler, (t.y), s.4.

lenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir”¹⁰² şeklindeki hükme riayet edecek uygulamalar yürütmesi gerekmektedir.

Kişisel verilerin korunması hakkına ilişkin 1981 tarihli 108 No’lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, 2016’da Resmî Gazete’de yayınlanarak Türk iç hukukuna dahil edilmiştir. Bu sözleşme uyarınca, Türkiye, uyruğu veya ikametgâhı ne olursa olsun gerçek kişilerin kişisel nitelikteki verilerinin otomatik yollarla işleme tabi tutulması karşısında kişilerin özel yaşamın korunması hakkını güvence altına almakla yükümlüdür¹⁰³. Sözleşme’nin 5. maddesi uyarınca otomatik işleme konusu olan kişisel verilerin adil biçimde ve yasal yoldan elde edilmesi ve işlenmesi, belli ve meşru amaçlar için kaydedilmesi ve bu amaçlara aykırı şekilde kullanılmaması gerekmektedir. Söz konusu maddede kişisel verilerin kaydedilme amaçlarına göre uygun ve yerinde olması, doğru bilgileri yansıtması ve gerektiğinde güncellenmesi, kaydedilme amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli olan süreyi aşmayacak şekilde ilgili kişilerin kimliklerini belirlemeye imkân veren bir biçimde saklanması gerektiğinin altı çizilmiştir¹⁰⁴. DNA profillemesine ilişkin ise Sözleşme’nin özel veri kategorilerini düzenleyen 6. maddesi ışık tutmaktadır. Buna göre iç hukukta uygun güvenceler sağlanmadıkça, ırk, siyasi düşünce, din veya diğer inançları ortaya koyan kişisel veriler ile sağlık veya cinsel hayatla ilgili kişisel veriler otomatik işleme tabi tutulamaz. Aynı durum ceza mahkumiyetiyle ilgili kişisel veriler için de geçerlidir¹⁰⁵. Türkiye 181 No’lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi’ne Ek Denetleyici Makamlar ve Sınıraşan Veri Akışına İlişkin Protokol’e de taraf olmuştur. Söz konusu protokol Türkiye’de 8 Kasım 2001 tarihinde imzalanmış ve 5 Mayıs 2016 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanarak iç hukuka dahil edilmiştir.

b) Uluslararası Hukukta Kişisel Verilerin Korunması Hakkı Işığında DNA Profillemesi

Tıpkı Türk hukukunda olduğu gibi uluslararası hukukta da kişisel verilerin korunması hakkı genel olarak özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı kapsamında değerlendirilmiş, kişisel verilere ilişkin ilgili mevzuatların yürürlüğe girmesiyle özel yaşamın gizliliği hakkının özel bir alt dalı olarak kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı çerçevesinde değerlendirilmeye başlanmıştır.

¹⁰² Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 4 Kasım 1950, madde 8.

¹⁰³ Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Kişisel Verilerin Korunması Alanında Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler, (t.y), s.3.

¹⁰⁴ 108 No’lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 1 Ekim 1981, madde 5.

¹⁰⁵ 108 No’lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 1981, madde 6.

Birleşmiş Milletler, devletlerin suçla mücadelede özel hayatın gizliliğine saygıya ve bu bağlamda kişisel verilerin korunmasına öncelik vermeleri gerektiğini belirtmektedir. Özel hayatın gizliliği ilkesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12. maddesinde, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 8'de ve daha pek çok sözleşmede ele alınmıştır.

1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12. maddesine göre, "hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz ve herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır"¹⁰⁶. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin özel yaşamın gizliliğini düzenleyen 8. maddesinin 1. fıkrasına göre ise, herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Ancak, aynı maddenin 2.fıkrasında, "bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesinin, ancak müdahalenin yasayla öngörölmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabileceği" belirtilmektedir¹⁰⁷. Suçla mücadelede alınacak tedbirler; ulusal güvenlik, kamu güvenliği ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla alınacak olan tedbirlerdir. Bu sebeple, suçla mücadelede alınan önlemlerden DNA profillemesi yöntemi, özel yaşamın gizliliğine kamu müdahalesini mümkün kılabılır.

Sonradan, 1966 Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 17.maddesinde özel hayatın gizliliği hakkı ele alınmıştır. Bu maddeye göre, "Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz ve herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir". Ancak aynı sözleşmenin 4. maddesi, devletlerin bu sözleşmeden doğan yükümlülüklerinden ayrılan tedbirler alabileceğini belirtmektedir. Buna göre, devletler, "ulusun hayatını tehdit eden ve varlığı resmen ilan edilmiş olan olağanüstü bir durumun ortaya çıkması halinde, sözleşmeye taraf devletlerin uluslararası hukuktan kaynaklanan diğer yükümlülüklerine aykırı olmamak ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din ya da toplumsal kökene dayalı bir ayrımcılık içermemesi kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde bu sözleşmeden doğan yükümlülüklerinde azaltma yapan tedbirler alabilir". Bu maddeden hareketle, devletlerin bireylerin özel yaşamının korunmasındaki yükümlülüklerinde, suçla mücadele yöntemlerinin uygulanması durumunda, ayrımcılık yasağını ihlal etmediği surette azalma olabilir¹⁰⁸.

¹⁰⁶ İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Birleşmiş Milletler, 10 Aralık 1948, Madde 12.

¹⁰⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 4 Kasım 1950, Madde 8.

¹⁰⁸ Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler, 16 Aralık 1966, Madde 4, Madde

1981 Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi'nde (108 no'lu Sözleşme) dönemin gelişmelerine paralel olarak genetik verilere ilişkin hükümlere yer verilmiş, ancak bu hükümler özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı kapsamında ele alınmıştır. Söz konusu sözleşmeye göre, DNA örneklerinin toplanması, suçun tespitinde kullanılması ve veri tabanında tutulması, özel hayatın gizliliğini ihlal edebilir. Sözleşmenin 1. maddesine göre, “bu sözleşmenin temel amacı, uyruğu veya ikamet yeri ne olursa olsun her gerçek kişinin temel hak ve özgürlüklerini ve özellikle kendisiyle ilgili kişisel verilerin otomatik işleme tabi tutulması karşısında özel hayata saygı hakkını güvence altına almaktır”¹⁰⁹. Sözleşmeye göre, otomatik işleme konu olan kişisel verilerin; adil biçimde ve yasal yollardan elde edilmesi ve işlenmesi, belli ve meşru amaçlar için kullanılması, “kaydedilme amaçlarına göre uygun olması ve aşırı olmaması, doğru bilgileri yansıtması ve gerektiğinde güncellenmesi” gerekmektedir. Bunların yanında verilerin güvenliğinin de sağlanması gerekmektedir¹¹⁰. Sözleşmenin lafzından hareketle, suçla mücadele yöntemi olarak uygulanan DNA profillemeye yönteminde, DNA örneklerinin hukuka uygun şekilde elde edilmesi, amaç dışında ve kötüye kullanılmaması ve örneklerin saklandığı veri tabanının güvenliğinin sağlanması gerektiği söylenebilir. Veri tabanına yetkisiz ve hukuka aykırı erişim ile DNA örneğinin sahibi kişiye ait bilgilerin ele geçirilmesi, özel hayatın gizliliği hakkının ihlalini teşkil eder. Sözleşmeye göre, herkes veri kaydının mevcudiyetini ve temel amaçlarını öğrenmek, kendisine iletilmesini sağlamak, bu verileri düzelttirmek veya hukuka uygun olmayan verileri sildirmek hakkına sahipken, suçla mücadele amacıyla DNA örneklerinin veri tabanına aktarılması durumlarında bu haklara kısıtlamalar getirilebilir. Nitekim sözleşmeye göre, devlet güvenliğinin korunması, kamu güvenliği, suçların önlenmesi durumları bu hakkın kullanımına sınırlama getirir. DNA örneklerinin kullanılması ile ulaşılmaya hedeflenen kamu yararı ile özel yaşamın gizliliği arasında uygun bir denge sağlanması gerekmektedir¹¹¹.

1980lerin başında, Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü, sınırlar arası kişisel veri akışı ve gizliliğin korunmasına dair tavsiyeler ortaya koymuştur¹¹². Benzer şekilde, çok sayıda uluslararası ve bölgesel düzenleme, aynı konuyu hukuki koruma altına almıştır. Bu insan hakları belgelerine uygun olarak tüm taraf

17.

¹⁰⁹ Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 28 Ocak 1981, madde 1.

¹¹⁰ Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, 1981; Elmas, s.22.

¹¹¹ Bkz: Mark A. Rothstein, “Expanding the Ethical Analysis of Biobank”, **The Journal of Law, Medicine & Ethics**, Y.33, S.2005/1, s. 89-101.

¹¹² Avustralya Hukuk Reform Komisyonu (1983). “Privacy” (ALRC Report 22). <http://www.austlii.edu.au/au/other/lawreform/ALRC/1983/22.html> adresinden alınmıştır [20.02.2019].

devletler gizliliğin korunması için ulusal mevzuatları yürürlüğe koymuşlar¹¹³ veya ilgili düzenlemeleri yapmışlardır. Özellikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kişisel verilerin korunmasını özel hayatın gizliliğinin sağlanması açısından elzem kabul etmekte ve suçla mücadelede alınacak önlemlerin özel hayatının gizliliği hakkına ve kişisel verilerin korunması hakkına müdahale etmemesi ve bu hakları kısıtlamaması gerektiğini belirtmektedir. Benzer şekilde, kişisel verilerin korunması, 2000 tarihli Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 8.maddesinde sui generis bir hak olarak tanınmıştır. İlgili madde, herkesin, kendisini ilgilendiren kişisel verilerin korunması hakkına sahip olduğunu, bu verilerin, adil bir şekilde, belirli bir amaç ile sınırlı olarak ve ilgili kişinin rızasına veya yasa ile öngörülmüş diğer meşru bir temele dayanarak tutulacağını ve herkesin, kendisi hakkında toplanmış verilere erişme ve bunları düzeltirme hakkına sahip olduğunu belirtmekle birlikte bu kurallara uyulmasının, bağımsız bir makam tarafından denetleneceğini kaleme almıştır¹¹⁴.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında belirtildiği gibi, bir kişinin özel yaşamının gizliliğini etkileyen eylemler, kanunla öngörülmüş olmalıdır. Bu sebeple, bir kişi hakkında veri gözetimi ya da veri toplanmasına ilişkin herhangi bir işlem hukuki olmalıdır. Bunun yanında, özel yaşamın gizliliğine getirilecek kısıtlamalar; öngörülebilir, makul ve amaçla sınırlı olmalıdır.

Benzer şekilde, Türkiye'nin de taraf olduğu 1998 İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde genetik araştırma ve uygulamalarda insanın onuruna, özgürlüğüne ve haklarına saygı gösterilmesinin esas olduğunun altı çizilmiştir. 9. maddeye göre, insan haklarını ve özgürlükleri koruyabilmek için, onay verme ve gizliliğin korunmasına dair ilkelere ancak kanunun öngördüğü sınırlar içinde, zorlayıcı nedenlerden ötürü ve uluslararası insan hakları hukukunun sınırları içerisinde sınırlamalar getirilebilir¹¹⁵.

UNESCO Biyoetik Komitesi tarafından hazırlanan ve insan haklarına, kişi onuruna ve özgürlüklere saygı gösterilmesi için 2003 yılında kabul edilmiş olan¹¹⁶ İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi, Biyotıp Sözleşmesi ve İnsan Genomu ve Hakları Evrensel Bildirgesi'ne uyumlu olarak hazırlanmış olup, Bildirge'nin amacı, "insan genetik verilerinin elde edilmesi, işlenmesi, kullanımı ve saklanması sırasında insan haklarının, temel özgürlüklerin korunması ve

¹¹³ Parven, s.91

¹¹⁴ Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, Avrupa Konseyi, 7 Aralık 2000, madde 8.

¹¹⁵ İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, UNESCO Genel Konferansı, 11 Kasım 1997, madde 9.

¹¹⁶ Ağca, Gelişen Gen Teknolojilerinin İnsan Sağlığı ve Birey Haklarına Etkileri.

insan onuruna gereken saygının gösterilmesini sağlamak” olarak belirlenmiştir. Bu Bildirge, aynı zamanda devletlere bu konularda politikaları ve yasaları yapılandırmalarında yardımcı olacak ilkeleri de tanımlamıştır¹¹⁷. Bu bildirge “genetik verilerin gizliliği, bu verilerin toplanması, kullanımı ve saklanmasıyla ilişkin prosedürlerin saydam ve etik kurallara uygun olması, genetik verilerin toplanması ve genomla ilişkin araştırma, tanı ve tedavilerin ancak kişinin özgür ve aydınlatılmış onamı ile mümkün olmasını” öngörmektedir¹¹⁸. UNESCO, bildirgede yer alan önerilerin uygulanmasını sağlamak amacıyla her devletin önlemler almasını talep etmektedir¹¹⁹. Bildirge, bireyin refahı ve çıkarlarının toplumun çıkarının önünde olması gerektiğini vurgularken, insan genetik verilerinin elde edilmesi, işlenmesi, kullanımı ve saklanması aşamalarında insan hakları, temel özgürlükler ve insan onurunun saygınlığının korunması bakımından bazı potansiyel riskler olduğunu belirtmiştir¹²⁰.

Ayrımcılık yasağı noktasında ise, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu, 2008 yılında hükümetlerden, ayrımcılığa sebep olan hiçbir uygulamanın kanunlardan, yönetmeliklerden ya da bunların uygulamalarından kaynaklanmayacağını garanti etmelerini istemiştir. Bu doğrultuda ülkelerin iç hukuklarında suçla mücadelede DNA profillemesi yönteminin kullanılmasına yönelik ayrımcılık yasağını ihlal edecek şekilde hukuki düzenlemelere yer vermemesinin önemi gözler önüne serilmiştir¹²¹. Yine bölgesel düzeyde, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, bir devlet tarafından uygulanan profillemeye yönteminin gereklilik, ölçülülük ve ayrımcılık yapmama ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olması ve yargısal denetime tabi olması gerektiğini belirtmiştir¹²².

Birleşmiş Milletler, 2013 senesinde 68/167 sayılı kararında, konuya dair insan hakları ihlallerine ilişkin endişeleri ele alarak uluslararası bir yasal çerçeve ortaya koymuştur. Karara göre, hiç kimsenin özel hayatının gizliliği hakkına keyfi ya da yasa dışı şekilde müdahale edilmemelidir. Kararda, kişisel verilerin keyfi ve yasa dışı toplanması da özel hayatın gizliliğinin ihlali olarak değerlendirilmiştir¹²³. 68/167 sayılı karara dayanarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, özel hayatın gizliliğine ilişkin bir rapor hazırlamıştır. Kişisel verilerin toplanmasına ilişkin bu rapora göre, üye devletlerin, özel yaşamın gizliliği-

¹¹⁷ İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi, UNESCO, 16 Ekim 2003; Elmas, s.7.

¹¹⁸ İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi, UNESCO, 16 Ekim 2003.

¹¹⁹ Gökçümen ve Gültekin, 2009, s.25.

¹²⁰ Elmas, s.8.

¹²¹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, “Fact Sheet No. 32, Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism”, 2008. <https://www.refworld.org/docid/48733ebc2.html> adresinden alınmıştır [20.12.2018].

¹²² Expelled Dominicans and Haitians v. Dominican Republic, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, 2014, prg. 396 vd.

¹²³ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 68/167. “The Right to Privacy in the Digital Age”, 2013. <https://ccdcoe.org/sites/default/files/documents/UN-131218-RightToPrivacy.pdf> adresinden alınmıştır [01.02.2019].

nin korunmasına yönelik alınan tedbirleri İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne bildirme, özel yaşamın gizliliğinin ihlal edilmesini önleme ve her yasal düzenlemenin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olmasını sağlama yükümlülüğü mevcuttur¹²⁴.

İnsan Hakları Konseyi, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin raporundan hemen sonra, ilgili konuya dair, dünyanın dört bir yanından katılımın sağlandığı bir açık oturum düzenlemiştir¹²⁵. Bu açık oturuma göre, gizlilik konusu ve suçla mücadelede özel yaşamın gizliliğinin nasıl etkilendiğinin sadece Birleşmiş Milletler'i değil uluslararası toplumu da ilgilendiren bir sorun olduğunun altı çizilmiştir.

2016 tarihli Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü'ne göre ise, ırk veya etnik kökene ilişkin bilgileri içeren veriler özel nitelikli kişisel veri olarak değerlendirilmiş ve tüzükte öngörülen istisnai durumlar hariç olmak üzere özel nitelikli kişisel verilerin işlenmesi yasaklanmıştır. Tüzüğün 9. maddesine göre, "ırk veya etnik köken, siyasi görüşler, dini veya felsefi inançlar ya da sendika üyeliğinin ifşa edildiği kişisel verilerin işlenmesi ve bir gerçek kişinin kimlik teşhisinin yapılması amacıyla genetik veriler ile biyometrik verilerin, sağlık ile ilgili verilerin veya bir gerçek kişinin cinsel yaşamı veya cinsel eğilimine ilişkin verilerin işlenmesi yasaktır". Ancak, maddenin 2. fıkrasında, 1. fıkranın uygulanmayacağı haller belirtilmiştir. Buna göre 2. fıkranın g bendi uyarınca "gözetilen amaçla orantılı olan, veri koruma hakkının özüne saygı gösteren ve veri sahibinin temel hakları ve menfaatlerinin güvence altına alınması adına uygun ve spesifik tedbirler sağlayan Birlik veya üye devlet hukukuna dayalı olarak kayda değer ölçüde kamu yararı adına nedenlerden ötürü işleme faaliyetinin gerekmesi", durumunda özel nitelikli kişisel veri olan DNA verilerinin işlenmesi mümkündür¹²⁶.

Veri sahibinin açık rızası, kamu yararı bu istisnai durumlar arasında yer almaktadır. Suçla mücadelede DNA profillemeye yönteminin kullanılmasında ise Avrupa Birliği'nin 2016/680 sayılı Yetkili Makamlar Tarafından Suçun Önlenmesi, Soruşturulması, Tespiti veya Kuvuşturulması veya Cezai Süreçlerin Yürütülmesi Amacıyla İşlenen Kişisel Verilere İlişkin Gerçek Kişilerin Korunmasına ve Bu Tür Verilerin Serbest Dolaşımına Dair Direktife değinilmesi daha uygun olacaktır. Bu direktif ile, suçların önlenmesi, araştırılması, soruşturulması ve infazı amacıyla kişisel verilerin işlenmesi durumunda gerçek kişileri korumak amaçlanmıştır. AB üye devletleri söz konusu direktif uyarınca gerçek kişilerin, kişisel

¹²⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, "Summary of the Human Rights Council Panel Discussion on the Right to Privacy in the Digital Age", A/HRC/28/39, 2014. https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/.../Session28/.../A_HRC_28_39_ENG.doc adresinden alınmıştır [17.12.2018].

¹²⁵ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, "Summary of the Human Rights Council Panel Discussion on the Right to Privacy in the Digital Age", A/HRC/28/39, 2014.

¹²⁶ Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü, 2016/769, Avrupa Parlamentosu, 14 Nisan 2016, madde 9.

verilerin korunması hakkı uyarınca temel hak ve özgürlüklerin ve kişisel verilerin AB içinde yetkisi makamlar ile paylaşılması noktasında gerçek kişileri korumak ile yükümlüdür. Direktife göre, AB üyesi devletler kişisel verileri ancak hukuki ve adil bir şekilde, meşru ve belirli amaçlar doğrultusunda işleyebilirler.

Direktifin 3. maddesinin 1. fıkrasında, genetik veriler kişisel veri olarak kabul edilmiş, 10. maddede ise bu verilerin ancak gereklilik ve orantılılık ilkelerine riayet edilmek suretiyle işlenebileceğinin altı çizilmiştir. Söz konusu direktif, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları ile uyumludur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına göre de, suçla mücadelenin hangi koşullarda özel yaşamın gizliliğinin ihlalini teşkil edip etmediği konusunda belirli ilkeler mevcuttur. Bu ilkelerin ilk kez 1978 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Klaas-Almanya başvurusunda altı çizilmiştir. Buna göre, özel yaşamın gizliliğine getirilen kısıtlamalar kanunen öngörülmüş olmalıdır. Bu kısıtlamalar amaçla sınırlı ve orantılı olmalıdır; aksi takdirde keyfi hale gelir. Benzer şekilde, özel hayatın gizliliğine karşı yapılacak her müdahale tam olarak belirtilmelidir; devletlerin bu konuda saydam olmaya gayret göstermeleri gerekmektedir. En sonunda, özel hayatın gizliliği hakkının kullanılması ayrımcılık yapma yasağı ihlal edilmeden güvence altına alınmalıdır¹²⁷.

Kişisel verilerin korunmasına ilişkin güncel bir gelişme olarak, Avrupa Konseyi'nin 108 sayılı Kişisel Verilerin İşlenmesine İlişkin Olarak Bireylerin Korunması Sözleşmesi'ni Yenileyen Protokol (108+ Protokolü), 18 Mayıs 2018'de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Söz konusu protokolün 6. maddesinde genetik veriler özel nitelikli veri olarak kabul edilmiş ve bu verilerin ancak kanunla öngörülmüş durumlarda makul sebeplerle işlenebileceği belirtilmiştir. 6. maddenin 56. fıkrasında ise hassas nitelikteki bu verilerin ancak kanunda belirtilen amaç ile sınırlı olarak elde edilebileceği ve verilerin elde edilmesi ve işlenmesi aşamalarında uygun önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Özel nitelikli hassas verilerin kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ve ayrımcılık yasağını ihlal etmemesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Aynı maddenin 57. fıkrası uyarınca, genetik verilerin işlenmesinin risk teşkil edebileceği, verileri işlenen kişilerin sağlık bilgileri gibi hassas verilerinin ortaya çıkma riski teşkil ettiği de ifade edilmiştir. Yaptırımlara ise 100. maddede yer verilmiş, yaptırımların etkili, ölçülü ve caydırıcı olması gerektiği belirtilmiştir. Aynı zamanda veri sağlayıcının bir kararına veya uygulamasına karşı yargı yoluna gidilmesinin mümkün olmasının gerekliliğinin, gerekirse hükmedilebilecek maddi ve manevi tazminatların üzerinde durulmuştur¹²⁸.

¹²⁷ Klaas v Germany, no. 15473/89, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 1993, prg. 30 vd.

¹²⁸ Kişisel Verilerin İşlenmesi Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesini Yenileyen Protokol (108+ Protokolü), Avrupa Konseyi, 18 Mayıs 2018, madde 6, madde 100.

Nihayetinde, devletlerin suçla mücadele yöntemlerini kullanma yükümlülüğünün yanı sıra, insan haklarını koruma ve bu kapsamda kişisel verilerin korunması hakkına da saygılı olma yükümlülüğünün bulunduğunu söylemek mümkündür. Suçla mücadelede DNA profillemesi yönteminin kullanımında elde edilen DNA örneklerinin kullanımının amaçla sınırlı olması ve ayrımcılık yapmama ilkesini ihlal etmemesi gerekmektedir. Bunun yanında, devletlerce ayrımcılık yapmama ilkesini ihlal eden yasal düzenlemeler getirilmemelidir.

Suçla mücadelede insan haklarına ve bu bağlamda özel hayatın gizliliği ile kişisel verilerin korunması hakkına saygı konusunda uygulamada devletler açısından ciddi zorluklar ortaya çıkmaktadır. Yine de bu zorluklar üstesinden gelinemeyecek sorunlar değildir. Çözüm yolu, devletlerin DNA profillemesi yöntemini kullanma ve insan haklarını garanti altına alma arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik çabalarında yatmaktadır. Hukukilik, ölçülülük, gereklilik, belirlilik ve ayrımcılık yapmama ilkeleri esas alınmak suretiyle bu dengenin sağlanması mümkündür¹²⁹.

SONUÇ

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerle kendini gösteren ve 21. yüzyılda dünyada suçla mücadelenin yeni bir boyut almasıyla kullanılmaya başlanan DNA Profillemesi yönteminin, suçlu kimliğini tespit oldukça etkili ve hata payı neredeyse sıfıra yakın bir yöntem olduğu aşikârdır. DNA Profillemesi yöntemi bu özelliği dolayısıyla dünyanın pek çok ülkesinde uygulanmaktadır. Ancak, devletlerin suçla mücadelede güvenliği insan hakları üzerinde tutarak önlemler alması durumu söz konusu olduğunda, DNA Profillemesi yönteminin kişisel verilerin korunması hakkını ihlal teşkil ettiği durumlar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle suçla ilişkisi olmayan kişilerin DNA örneklerinin veri tabanlarında muhafaza edilmesi, özel nitelikli kişisel verilerin kötüye kullanımı riskini ortaya çıkarmaktadır. DNA Profillemesi yönteminin kullanılması ve kişisel verilerin korunması hakkı arasında bir denge sağlanması ise mümkündür. Bu denge, bu konudaki uluslararası belgelere uygun bir şekilde, hukukilik, ölçülülük, gereklilik, belirlilik ve ayrımcılık yapmama ilkelerini temel alarak hareket edilmesiyle sağlanabilecektir.

¹²⁹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, "Fact Sheet No. 32, Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism", 2008.; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: Right to Respect for Private and Family Life, Home and Correspondence". (2018). https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_8_eng.pdf adresinden alınmıştır [20.03.2019].

KAYNAKÇA

Ağca, Barçın, “Gelişen Gen Teknolojileri’nin İnsan Sağlığı ve Birey Haklarına Etkileri”. http://www.mfa.gov.tr/gelisen-gen-teknolojileri_nin-insan-sagligi-ve-birey-haklarina-etkileri-.tr.mfa adresinden alınmıştır [20.02.2019].

Анастасия Баринава, “База Данных С ДНК Каждого Жителя: Медицинский Суперпроект В Дубае” (2018). <http://www.nat-geo.ru/uae-the-future-is-now/1184325-baza-dannykh-s-dnk-kazhdogo-zhitelya-meditsinskiy-superproekt-v-dubae/> adresinden alınmıştır [20.03.2019].

Аvcı Braun, Cihan, “Kişisel Verilerin İşlenmesinde Rıza”, Journal of Yeditepe University Faculty of Law, Y.25, S.2018/1, s. 13-34. http://law.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/yuhf_dergisi_v.14.pdf#page=27 [20.10.2019].

Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü, 2016/769, Avrupa Parlamentosu, 14 Nisan 2016. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679> adresinden alınmıştır [20.02.2019]

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, Avrupa Konseyi, 7 Aralık 2000. http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf adresinden alınmıştır [01.02.2019].

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, 2010. “Avrupa Ayrımcılık Yasağı Hukuku El Kitabı”. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1510-FRA-CASE-LAW-HANDBOOK_TR.pdf adresinden alınmıştır [23.12.2018].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: Right to Respect for Private and Family Life, Home and Correspondence”, 2018. https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_8_eng.pdf adresinden alınmıştır [20.03.2019].

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 4 Kasım 1950. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf adresinden alınmıştır [01.02.2019].

Avustralya Hukuk Reform Komisyonu, “Privacy” (ALRC Report 22), 1983. <http://www.austlii.edu.au/au/other/lawreform/ALRC/1983/22.html> adresinden alınmıştır [20.02.2019].

Batur, Necat, “Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y.126, 2016, s. 69-94. Erişim adresi: http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-126-1598_ [7.02.2019].

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, “The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy”, 2006. <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/ares60288> adresinden alınmıştır [23.12.2018].

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 68/167. “The Right to Privacy in the Digital Age”, 2013. <https://ccdcoe.org/sites/default/files/documents/UN-131218-RightToPrivacy.pdf> adresinden alınmıştır [01.02.2019].

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, “The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy Review”. Preamble 39, 2016. <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy> adresinden alınmıştır [01.02.2019].

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, “Fact Sheet No. 32, Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism”, 2008. <https://www.refworld.org/docid/48733ebc2.html> adresinden alınmıştır [20.12.2018].

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, “Summary of the Human Rights Council Panel Discussion on the Right to Privacy in the Digital Age”, A/HRC/28/39, 2014. https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/.../Session28/.../A_HRC_28_39_ENG.doc adresinden alınmıştır [17.12.2018].

Bundeskriminalamt, “DNA-Treffer Statistik”, (2019). https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Ermittlungsunterstuetzung/DNA-Analyse/DNAstatistik/dnaStatistik_node.html adresinden alınmıştır [20.03.2019].

Cabañas, González José, Cuevas, Ángel, Cuevas, Rubén, “Unveiling and Quantifying Facebook Exploitation of Sensitive Personal Data for Advertising Purposes”, 27th USENIX Security Symposium, 2018, s.478-495. <https://www.usenix.org/system/files/conference/usenixsecurity18/sec18-cabanas.pdf?fbclid=IwAR0FxoQ6DCsc3XBrrbxj9P4YQS4Zv0avFU26XRhkZS-Nj9ylo90zRVoVVDvw> adresinden alınmıştır [22.10.2019].

Case of M.K. v. France, no. 19522/09, The European Court of Human Rights, 2013. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-119075"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) adresinden alınmıştır [21.05.2019].

Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik, 2005. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8202&MevzuatIliski=0> adresinden alınmıştır [21.05.2019].

Coghlan, Andy, “Kuwait’s Plans For Mandatory DNA Database Have Been Canceled”, New Scientist (9 Kasım 2017). <https://www.newscientist.com/article/2149830-kuwaits-plans-for-mandatory-dna-database-have-been-cancelled/> adresinden alınmıştır [12.01.2019].

Convention 108+: Convention for the Protection of Individuals with regard to the Processing of Personal Data, 2018. <https://rm.coe.int/convention-108-convention-for-the-protection-of-individuals-with-regar/16808b36f1> adresinden alınmıştır [21.05.2019].

Criminal Justice (Forensic Evidence and DNA Database System) Bill, İrlanda Adalet ve Eşitlik Bakanlığı, 11 Eylül 2013. https://www.ihrec.ie/app/uploads/download/pdf/final_obs_on_the_dna_crim_justice_bill_2013_doc_ff.pdf adresinden alınmıştır [8.02.2019].

Dale, Mark W., Greenspan, Owen ve Orokos, Donald, “DNA Forensics: Expanding Uses and Information Sharing”, The National Consortium for Justice Information and Statics, 2006, s.1-18. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/dnaf.pdf> adresinden alınmıştır [21.05.2019].

Dna Policy Initiative, “China” (2019). <http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=C-hina> adresinden alınmıştır [20.10.2019].

Dna Policy Initiative, “Russia” (t.y.). <http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=-Russia> adresinden alınmıştır [08.02.2019].

Dna Policy Initiative, “South Korea” (t.y.) http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=South_Korea adresinden alınmıştır. [01.02.2019].

Dna Policy Initiative, “Turkey” (t.y.). <http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=-Turkey> adresinden alınmıştır [01.02.2019].

Dna Policy Initiative, “United Arab Emirates” (t.y.). http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=United_Arab_Emirates adresinden alınmıştır [01.02.2019].

DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı, 2006. <http://www.ttb.org.tr/205y-dcq> adresinden alınmıştır [22.05.2019].

Dülger, Murat Volkan, “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve Türk Ceza Kanunu Bağlamında Kişisel Verilerin Ceza Normlarıyla Korunması”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.3, S.2016/2, s. 101-167. Erişim adresi: http://en.medipol.edu.tr/Document/Galeri/Dokuman/hukuk_dergisi/murat_dulger_2016_2.pdf [26.10.2019].

Elmas, İmdat, “Üstün Kamu Yararı ve Kişilik Hakları Perspektifiyle Genetik Kimliklendirme ve DNA Veri Bankası”, Adli Genetik ve Hukuki Boyutu Sempozyumu, İstanbul, 2016. Erişim adresi: <http://www.abgeder.org/Makaleler/5.pdf> [20.02.2019].

Emir, Murat, Hukuki ve Etik Yönleri ile Biyotıp Araştırmalarında Biyobankalar, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2013.

Expelled Dominicans and Haitians v. Dominican Republic, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, 2014. http://corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_282_ing.pdf adresinden alınmıştır [18.02.2019].

Ferraris, Valeria, Bosco, Francesca, Cafiero, G., D’Angelo, Elena ve Suloyeva, Y. “Defining Profiling” SSRN Scholarly Paper ID 2366564, 2013, s. 1-39. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2366564>

Forensic Genetics Policy Initiative, “Malaysia”, 2016. <http://dnapolicyinitiative.org/wiki/index.php?title=Malaysia> adresinden alınmıştır [10.02.2019].

Фсе, “Существуют ли базы данных ДНК?” (2019.03.15).

<http://fse.ms/geneticheskie-ekspertizy/sushhestvuyut-li-bazy-dannyh-dnk/> adresinden alınmıştır.

GeneWatch UK, “Malaysia”, (t.y). <http://www.genewatch.org/sub-566794> adresinden alınmıştır [08.02.2019].

GeneWatch UK, “Portugal” (t.y.). <http://www.genewatch.org/sub-566805> adresinden alınmıştır.

GeneWatch UK, “South Africa” (t.y.) <http://www.genewatch.org/sub-566812> adresinden alınmıştır.

Gill, Peter, Sparkes, Rebecca ve Tully, Gillian, “DNA Profiling in Forensic Science”, Encyclopedia of Life Sciences & Nature Publishing Group, 2001. Erişim adresi: <http://www.bath.ac.uk/bio-sci/heimadi/BB30055/07-08/Lec%208%20genetic%20testing/DNA%20profiling%20by%20P%20Gill%20et%20al.pdf> [21.05.2019].

Gill, Peter, “DNA as Evidence- The Technology of Identification”, New England Journal of Medicine, Y.352, 2005/26, s. 2669-2671. Doi:10.1056/NEJMp048359

Gökçümen, Ömer, “Genetics and Identity”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi, Y.22, 2007, s. 75-102. Erişim adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/71/1756/18630.pdf> [11.02.2019].

Gökçümen, Ömer ve Gültekin, Timur, “Genetik ve Kamusal Alan”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Y.49, S.2009/1, s.19-31. Erişim adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1517/16715.pdf> [11.02.2019].

Göneç, Fulya İlçin ve Aslanova, Kemale, “Biyobankalar ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı”, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 4, S. 2018/2, s. 13-32. <http://acikarsiv.aydin.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11547/2462/HUKUK%20FAKULTESI%20DERGISI%204-2-sayfalar-20-39.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [20.10.2019].

Grandmother Arrested For Stealing Football ‘For Revenge’, Dailymail, 2006. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-408819/Grandmother-arrested-stealing-football-revenge.html> adresinden alınmıştır [12.02.2019].

Hafizoğulları, Zeki ve Özen, Muharrem, “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar”, Ankara Barosu Dergisi, Y.67, S.2009/4, s. 9-22. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/397650> [21.10.2019].

Human Rights Voices, “There is No UN Definition of Terrorism” (2017). http://www.human-rightsvoices.org/EYEontheUN/un_101/facts/?p=61 adresinden alınmıştır [19.12.2018].

Interpol, “DNA Can Play a Crucial Role In Convicting- or Clearing- Suspects of a Crime, and Can Also Be Used to Identify Missing Persons”, (t.y.). <https://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Forensics/DNA> adresinden alınmıştır [12.02.2019].

Interpol, “Global DNA Profiling Survey: Results and Analysis 2016”, 2017. <http://www.dna-resource.com/documents/2008INTERPOLGLOBALDNASURVEYREPORTV2.pdf> adresinden alınmıştır [24.10.2019].

Interpol, “Global DNA Profiling Survey Results 2016” (2016). <https://www.interpol.int/content/download/file/GlobalDNASurvey.pdf>. adresinden alınmıştır [17.10.2019].

İnsan Genetik Verileri Uluslararası Bildirgesi, UNESCO, 16 Ekim 2003. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SHS/pdf/Human-Genetic-Data_Turc.pdf adresinden alınmıştır [01.02.2019].

İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, UNESCO Genel Konferansı, 11 Kasım 1997. <http://www.unesco.org.tr/Pages/459/73/İnsan%20Genomu%20ve%20İnsan%20Hakları%20Evrensel%20Bildirgesi> adresinden alınmıştır [10.05.2019].

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Birleşmiş Milletler, 10 Aralık 1948. http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf adresinden alınmıştır [03.02.2019].

İrk Ayrımcılığının Ortadam Kaldırılması Komitesi, “General Recommendation 30: Discrimination Against Non-Citizens”, 2004. www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/cerd-gc30.doc adresinden alınmıştır [18.02.2019].

Jones, George, “DNA Database ‘Should Include All’”, The Telegraph, 2006. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1532210/DNA-database-should-include-all.html> adresinden alınmıştır [10.02.2019].

Карпов, В.О. (2017). Криминалогический Анализ Современного Профилирования И Его Направлений, Казанского юридического института МВД России, Y.27, S.2017/1, s. 94-97. <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminologicheskiy-analiz-sovremennogo-profilirovaniya-i-ego-napravleniy> adresinden alınmıştır [21.05.2019].

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler, 16 Aralık 1966.

http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafliisoz/bm/bm_05.pdf adresinden alınmıştır [01.02.2019].

Kişisel Verilerin Korunması Kurumu, “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve Uygulaması”, (t.y.). <https://www.kvkk.gov.tr/yayinlar/KIŞİSEL%20VERİLERİN%20KORUNMASI%20KANUNU%20VE%20UYGULAMASI.pdf> adresinden alınmıştır [15.05.2019].

Kişisel Verilerin Korunması Kurumu, “Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenme Şartları”, (t.y.). https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/5238/Ozel-Nitelikli-Kisisel-Verilerin-Islenme-Sartlari_adresinden_alinmistir [15.05.2019].

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Kişisel Verilerin Korunması Alanında Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler, (t.y.). <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4183/Kisisel-Verilerin-Korunmasi-Alaninda-Uluslararası-ve-Ulusal-Duzenlemeler> adresinden alınmıştır [24.10.2019].

Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, 1 Ekim 1981. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/03/29/Kisisel-Verilerin-Otomatik-Isleme-Tabi-Tutulmasi-Karsisinda-Bireylerin-Korunmasi-Sozlesmesi.pdf> adresinden alınmıştır [06.02.2019].

Kişisel Verilerin İşlenmesi Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesini Yenileyen Protokol (108+ Protokolü), Avrupa Konseyi, 18 Mayıs 2018. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/LIBE/DV/2018/09-10/Convention_108_EN.pdf adresinden alınmıştır [06.02.2019].

Klaas v Germany, no. 15473/89, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 1993.

<https://www.legal-tools.org/en/browse/record/bf95cf/> adresinden alınmıştır [18.02.2019].

Koca, Mahmut ve Üzülmez, İlhan, “Kişisel Verilerin Kaydedilmesi Suçu (TCK m.135)”, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, Y.21, 2019, s.69.93. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/MAHMUT-KOCA-ILHAN-UZULMEZ.pdf> [25.10.2019].

Le Roux-Kemp, Andra, “Forensic DNA Databases in Hong Kong and China: A BRICS Comparative Perspective”, Indiana International and Comparative Law Review, Y. 28, S. 2018/2, s. 221-242. https://scholars.cityu.edu.hk/files/25510362/le_Roux_Kemp.pdf [20.10.2019].

Momsen, Carsten, “DNA-Phenotyping und Racial Biases”, Freispruch, Y.11, 2017, s. 20-21. Erişim adresi: <https://www.strafverteidigervereinigung.org/freispruch/texte/momsen%20Heft11.pdf> [21.05.2019].

National Police Chief’s Council. “National DNA Database Annual Report 2012/13”. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/252885/NDNAD_Annual_Report_2012-13.pdf adresinden alınmıştır [08.02.2019].

O’Brien, Jason (2017). “CSI Baile Atha Cliath: Inside Ireland’s First DNA Database”, Independent Ireland. <https://www.independent.ie/irish-news/csi-baile-atha-cliath-inside-ireland-first-dna-database-35681669.html> adresinden alınmıştır [13.01.2019].

Parven, Khaleda, Forensic Use of DNA Information: Human Rights, Privacy and Other Challenges, Doktora Tezi, New South Wales, Avustralya: Wollongong Üniversitesi, 2012.

Peruzzo and Martens v. Germany, no. 7841/08 ve 57900/12. The European Court of Human Rights, 2013. <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-121998> adresinden alınmıştır [22.05.2019].

Qin, Jing, DNA- Datenbankgesetzgebung, Doktora Tezi, Freiburg: Albert-Ludwigs Üniversitesi, 2012.

Roewer, L, “DNA Fingerprinting in Forensics: Past, Present, Future”, Investigative Genetics, 2013. doi: 10.1186/2041-2223-4-22

Rothstein, Mark A, “Expanding the Ethical Analysis of Biobank”, The Journal of Law, Medicine & Ethics, Y. 33, S. 2005/1, s. 89-101. doi: 10.1111/j.1748-720X.2005.tb00213.x

RT, “Russia Steps Up Crimefighting with Creation of DNA Database” (2011). <https://www.rt.com/news/russia-dna-criminal-database-161/> adresinden alınmıştır [12.01.2019].

S. and Marper v. the United Kingdom. no. 30562/04, Grand Chamber of the European Court of Human Rights, 2008. <https://rm.coe.int/168067d216> adresinden alınmıştır [18.02.2019].

Shabani, Mahsa ve Borry, Pascal, “Rules for Processing Genetic Data for Research Purposes in view of the New EU General Data Protection Regulation”, European Journal of Human Genetics, Y.26, 2018, s.149-156. doi: <https://doi.org/10.1038/s41431-017-0045-7>

Simoncelli, Tania, “Dangerous Excursions: The Case Against Expanding Forensic DNA Databases to Innocent Person”, Journal of Law, Medicine and Ethics, Y.34, S.2006/2, s. 390-397.

Tuğ, Ayşim, “Forensic DNA Analysis and the Importance of DNA Analysis in the Turkish Legal System”, Ankara Law Review, Y.2, S.2005/1, s. 49-59. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/64/1538/16873.pdf> [21.10.2019].

Tuğ, Ayşim, “Adli DNA Bankalarına Toplumun Yaklaşımı”, Adli Tıp Dergisi, Y. 21, S. 2007/, s. 1-10.

Wallace, Helen, A.R. Jackson, J. Gruber ve A.D. Thibedeau, “Forensic DNA Databases– Ethical and Legal Standards: A Global Review”. Egyptian Journal of Forensic Sciences, Y.4, S.2014/3, s. 57-63. doi: 10.1016/j.ejfs.2014.04.002.

Wilson, Paul, “The Forensic Use of DNA Profiling”, Australian Institute of Criminology, Y.26, 1990. Erişim adresi: <https://aic.gov.au/file/6077/download?token=iCwjQV7q> [21.05.2019].

Zengin, Mehmet Ali, Biyoloji Uygulamaları ve Tıbbi Müdahaleler Karşısında İnsan Haklarının Korunması, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2011.